

**PSİKANALİTİK
GELİŞİM
TEORİLERİ
REHBERİ**

Joseph Palombo

Harold K. Bendicsen

Barry J. Koch

Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 254
Gelişimsel Seri: 7

PSİKANALİTİK GELİŞİM TEORİLERİ REHBERİ

Joseph Palombo
Harold K. Bendicsen
Barry J. Koch

Özgün Adı:
Guide to Psychoanalytic Developmental Theories

Copyright © 2009 Springer Science+Business Media, LLC
Türkçe yayın hakları Psikoterapi Enstitüsü'ne aittir.

ISBN 978-605-7926-00-5
Birinci Baskı: Ağustos 2018

Editör: Tahir Özakkaş
Çeviri: F. Büşra Helvacıoğlu
Yayıma Hazırlayan: Menekşe Arık
Dizgi ve Kapak Tasarım: Yasemin Gümüş

Baskı: Acar Matbaacılık Prom. ve Yayın. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Osmangazi Mahallesi Mehmet Deniz Kopuz Caddesi No: 20/1
Esenyurt – İSTANBUL

PSİKOTERAPİ ENSTİTÜSÜ EĞİTİM ARAŞTIRMA SAĞLIK ORG. VE DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.

Eğitim ve Kongre Merkezi: Fatih Sultan Mehmet Caddesi No:285
Darıca / KOCAELİ Tel: 0262 653 6699

PSİKOTERAPİ ENSTİTÜSÜ LTD. ŞTİ. BEYOĞLU ŞUBESİ

Asmalı Mescit Mah. İstiklal Cad. No:120 Galatasaray İşhamı Kat: 5
Beyoğlu / İSTANBUL Tel: 0212 243 2397

www.psikoterapi.com - www.psikoterapi.org - www.hipnoz.com

Sunuş

Psikoterapi Enstitüsü olarak, öncelikle ruh sağlığı profesyonellerinin ya da ruh sağlığı ile ilgilenen kişilerin ihtiyaç duyacağı teorik bilgileri ve pratik/uygulamaya yönelik deneyimleri paylaşan özgün ve çeviri yayınlar ile literatüre katkıda bulunmayı hedefliyoruz. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, Psikoterapi Enstitüsü'nün çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen atölye çalışmaları, uluslararası konferanslar ve dünya literatüründen seçkileri içermektedir.

Dürtü teorisinden ego psikolojisine, nesne ilişkilerinden kişilerarası teoriye, kendilik teorilerinden bağlanma teorilerine belli başlı paradigmlar üzerinden tüm analitik gelişim teorilerini kapsamlı ve akıcı bir çerçeveye sığdıran bu kitap, önde gelen teorisyenlerin biyografik bilgileri, teorik katkıları ve vaka örnekleriyle kritik gelişimsel temaları açık seçik ortaya seriyor ve her gelişim teorisinin kendine özgü niteliklerini dikkatle ele alıyor.

Konuya ilgi duyan okuyucuların yanı sıra klinisyenler, psikoterapistler ve araştırmacılar için başvuru kitabı niteliği taşıyan bu yayını sizlerle buluşturmaktan kıvanç duyuyoruz.

Tahir ÖZAKKAŞ

Psikoterapi Enstitüsü Başkanı

Chicago Klinik Sosyal Çalışmalar Enstitüsü
öğrencilerine, mezunlarına, öğretim üyelerine

JP

Paul Stein ve Morris Sklansky anısına,
tesirleri halen devam eden
öğretmenlerim ve akıl hocalarım

HB

Jennifer, Kelsey ve Carly'e

BK

Önsöz

Bu çalışma, hocalık esnasında hissettiğimiz hayal kırıklığının doğal sonucu olarak ortaya çıktı. Son yirmi yılda psikanalize duyulan ilgi git-gide azalınca, biz de kendimizi psikanaliz teorisiyle ilgili bilgilerdeki boşlukları doldurmak üzere öğrencilere takviye edici materyaller hazırlarken bulduk. Buna ek olarak, öğrencilerimizin psikanaliz akımının tarihiyle pek de tanışık olmamasının, 20. yüzyılın ilk yarısındaki verimli mayanın şekillendiği bağlamı anlama kabiliyetlerini kısıtladığını hissediyorduk.

Klinisyen gözüyle baktığımızda gördük ki okurlarımıza gelişim teorilerini anlatmak iyi bir başlangıç noktası olacaktı. Nitekim psikanalizin temel kavramlarından biri de herhangi bir psikopatolojiyi anlamak için gelişim psikolojisinin sunduğu çerçevelerden birini kullanma gerekliliğiydi. Öğrencilere böyle bir arka plan sağlarsak, klinik alanda daha fazla gelişmelerini sağlayabileceğimizi düşündük.

Bu kitapta yer verdiğimiz yazarların tamamı psikanaliz çevrelerinde geniş ölçüde tanınan, kabul gören ve çalışmalarıyla yaşam döngüsünün çeşitli dönemlerini kapsayıcı bir şekilde anlatıp aydınlatmış yazarlardır. Her yazar aynı olguyla veya hayatın aynı dönemleriyle ilgili açıklama yapmaz. Bazıları daha seçiciyken, kimisi daha kapsayıcı yazar. Heinz Hartmann'dan örnek verelim. Hartmann'ın çalışmalarına bu kitapta yer verme gereği duyduk ama bunun sebebi ortaya koyduğu gelişim teorisi değil, kurduğu metapsikolojiyle kendisinden sonraki gelişim teorisyenlerini etkilemiş olmasıydı. Bu çalışmaya, psikanalizi geliştiren geniş çaplı akımları dahil etmek istedik ve çalışmalarıyla söz konusu akımların temsilcisi niteliğindeki yazarları seçtik. Kitabın bölümleri de bu ana akımlara bakışımızın temsili niteliğinde.

Dürtü Teorisi, Benlik Psikolojisi Teorileri, Nesne İlişkileri Teorileri ve Kişilerarası Teori'yle ilgili bölümler bize birbiriyle çatışıyor gibi görünmedi, fakat tabii bazı meslektaşlarımız bir yazarın bu başlıklar-

dan biri ya da diğeri altında ele alınmasına karşı çıkıyor. Erikson'un, Stern'in ve Kohut'un teorileri bu başlıklardan herhangi birine rahatça yerleşemediği için ister istemez bazı sıkıntılar doğuyor. Fakat ilginçtir ki Greenberg ve Mitchell (1983) kendi çalışmalarında Erikson veya Stern'den hiç bahsetmedikleri gibi Kohut'un da dürtü teorisi ve nesne ilişkileri modelinin karışımı altında ele alınabileceğini düşünüyorlar. Erikson, benlik psikolojisini asıl sınırlarının çok daha ötesine taşıdığı ve bütün bir yaşam döngüsünü kapsayan bir model oluşturduğu için, kendisine koca bölümün tamamını tahsis etmeye karar verdik. Stern ve Kohut'un ortak noktaları derin olmaktan çok yüzeysel benzerliklerden müteşekkil. Oldukça yüzeysel bir bakışla diyebiliriz ki ikisi de benlik kavramından yola çıkmış ve bu kavramı kendilik kavramıyla değiştirmişlerdir. Daha derinden bakıldığında, alana getirdikleri yenilikler bu yazarların teorik çıkarımlarını temelinden değiştirmiştir.

Bağlanma Teorisi'ne pek çok sebepten ötürü başlı başına bir bölüm ayırdık. Psikanalizin, Bowlby'nin teorisini ilk başta reddetmesi bu teoriyi ana-akım psikanalizin yolundan ayırdı. Psikanaliz çevreleri Bowlby'nin katkılarını fark etmeye başladığındaysa, bağlanma teorisi çok önemli bir dönüşümden geçmişti. Gelişim psikologları, bu teorinin bağlanmayla ilgili kategorilerini destekleyecek pek çok kanıt topladı ve Bowlby'nin İçsel Çalışma Modelleri ve zihinsel tasarımlara dair geleneksel psikanalitik kavramlar arasında ilişki kurdular. Bu çabalar sayesinde, nörobilim alanındaki keşifler temelinde psikanalize giden bir köprü de kurulmuş oldu.

Öğrencilerimizin pek çoğu, Freud'un himayesinde psikanalitik teoriye yapılan ilk katkıları ateşleyen keşif ruhundan haberdar olmadığı için, teorilerin yalnızca arka planlarını anlatmak bu teorilerin ortaya çıktığı bağlamın tam ve net bir resmini vermek açısından yetersiz kalıyordu. Dolayısıyla biz de her bölüme teorinin sahibiyle ilgili biyografik bilgiler ekledik.

Bu işe giriştikten sonra kitaba mutlaka almamız gereken teorik çerçeve özetleriyle tarihî bilgileri nasıl dengeleyeceğimiz konusunda ikileme düştük. Psikanalizin ilk zamanlarındaki zenginlik birkaç paragrafa sıkıştırılamaz. Nihayetinde, biyografik malzmeden çalmaktansa

mümkünü varsa bu kısmı uzun tutmaya karar verdik. Okurlara şimdiden söyleyelim; her yazarın biyografisi farklı uzunlukta. Sigmund Freud'un biyografisi, aşikar sebeplerle, en uzununu oldu; çünkü kendisi bütün bu teorilerin kaynağı. Anna Freud, Margaret Mahler, Melanie Klein, Erik Erikson ve Heinz Kohut için de epey hacimli biyografiler yazdık; zaten bu yazarların her birinin de kendi hayatlarını ve çalışmalarını anlatan en az tek ciltlik biyografileri var. Elimizde o kadar çok bilgi vardı ki özetleyip hangilerini kullanacağımıza karar verirken epey zorluk yaşadık. Fakat mesela Otto Kernberg, Daniel Stern ve Peter Fonagy ile ilgili biyografik bilgi bulmakta da çok zorlandık. Bu sebepten, onlarla ilgili sadece herkes tarafından bilinen şeyleri paylaşabildik, bu da teorisyenlerin hayatına pek fazla ışık tutmadı haliyle.

İkinci ikilemimiz, ele aldığımız yazarın teorik çerçevesini çok daha geniş yönleriyle ortaya koyma zorunluluğuydu. Böyle bir arka plan bilgisi vermezsek, öğrencilerimizin gelişim teorisi dediğimiz şeyin kastını tam manasıyla anlamayacağından ve dolayısıyla asıl konuların anlaşılmayacağından korktuk. Bunu da şöyle bir karara vararak çözdük: İmkanlar el verdiği ölçüde, yazarın teorik katkıları üzerine daha geniş kapsamlı bir bölüm yazacaktık. Bu hedefe ulaşmaya çalışırken, Hartmann ve Kohut gibi esaslı teorisyenlerin herhangi bir gelişim teorisi formüle etmemiş olması sorunuyla karşılaştık. Fakat bu isimlerin yazdıklarını dahil etmeye mecburduk zira bunu yapmasaydık öğrencilerin benlik psikolojisi, nesne ilişkileri teorisi ve kendilik psikolojisiyle ilgili bilgileri eksik kalacaktı. Bu ikilemi de söz konusu yazarların teorik çerçevelerini özetleyerek ve mümkün olan yerlerde teorilerinden, bu çalışmayla uyumlu olacak şekilde, muhtemel bir gelişim teorisi yapısı çıkararak çözdük.

Gelişim teorilerine gelince; bir gelişim teorisini kapsamlı kılanın ne olduğuna dair psikanalistler arasında herhangi bir uzlaşma olmadığını fark ettik. Veri toplamak veya bu verileri yeterli bir biçimde açıklamak için gereken teorinin bileşenlerinin nasıl oluşturulacağına dair ortak bir yöntem de belirlenmiş değil hâlâ. Teorisyenlerin pek çoğu Freud'un izinden gitmiş ve teorilerini onun metodolojisine göre modelleyip önemli addettiği konuları ele almışlar.

Greenspan ve Pollock *The Course of Life* [Hayatın Seyri] adlı yedi ciltlik kapsamlı eserlerinin birinci cildine yazdıkları önsözde şöyle diyor:

Psikanalitik gelişim teorisi, zihnin nasıl çalıştığını, uyum sağlayıcı ve patolojik yapıların içinde nasıl organize olduğunu ve psikolojik tedavinin uyum sağlayıcı gelişimi artırmak üzere nasıl kullanılabileceğini anlamamız için bize temel bir dayanak sunar. Gelişim teorisi derin psikoloji teorilerindedir; davranışlarımızı etkileyen ve genelde farkındalığımız dışında kalan (dinamik bilinçdışı) dileklerimiz, hislerimizin, düşünce ve deneyimlerimizin inceliklerini de içine alarak duygusal dünyamıza özel içgörüler getirir. Psikanalitik gelişim psikolojisi, genel gelişim psikolojisinin temeli olarak da görülebilir; zira bebeklikten yetişkinliğe kadar insanın gelişimini anlamaya yönelik kapsayıcı bir yaklaşım getirmektedir (Cilt:1, s.vii).

Her ne kadar Giriş bölümünde teorisyenlerin tarihî olarak yararlandıkları metodolojik perspektiflere ve bu teorileri inşa ederken yazarların ortaya attığı soruların bazılarına yer versek de bir teoriyi gelişim teorisi kılan şeyi tanımlamaya çalışmadık. Yazarların teorilerine dair anlattıklarımızın fazla teorik ve soyut kaldığı yönünde bir endişemiz vardı. Bu teorilerin kapsamındaki asıl yapıların her birine dair klinik örnekler vermenin okura faydalı olacağını düşündük. Fakat daha fazla inceleme ve araştırma yaptıkça bu örneklerin kitabı iki katına çıkaracağına karar verdik. Bu fikrin uygulanabilir tarafı yoktu. Bunun yerine, her temel kavramı gayret gösterip anlaşılır bir dille aktarmayı ve okurların bu yapıların klinik uygulamalarıyla ilgili örnekler için literatürü takip edeceğine güvenmeyi denedik.

Dahası, her yazarın kendi çalışmasından klinik örnek sunduğumuz vakit, öğrencilerimizin gelişim çerçevelerini daha iyi anlayabileceklerini düşündük. Her bölümün sonuna da böyle klinik bir örnek koyduk. Fakat Heinz Hartman, Erik Erikson, Daniel Stern ve John Bowlby gibi bazı esaslı yazarların yayımlanmış vakalarını bulamadık; bu bizim için de sürpriz oldu. Literatüre dair kapsamlı araştırmalarımız bile bizi bu örneklerle götürmedi. Bu yazarların takipçilerinden örnek vermek istemediğimiz için de kendi gelişim teorilerinin bir boyutuna ilişkin görüşlerini örnekleyen yerleri iktibas etmeye karar verdik. Bunu yaptığımız yerlerde de bölüme *Yazarın Ağzından* adını koyduk.

Bölümleri okurken, okurlarımız koyu renge boyanmış kelimeler ya da deyişlerle karşılaşacaklar. Bu kelime ve deyişlere, teorinin veçhelerinden birini anlamak açısından aslı öneme sahip anahtar sözcükler oldukları için dikkatinizi çekmek istedik. Söz konusu terimler, her bölümün sonunda sıralanmıştır ve teorik içeriği daha fazla anlamaları konusunda öğrencilere kılavuzluk edebilir.

Bölümler şu şekilde yapılandırılmıştır: Biyografik Bilgi, Kavramsal Çerçeve (uygunsa), Gelişim Teorisi, Vaka Örneği veya Yazarın Ağzından (yazarın çalışmalarından alıntı), Özet ve Sonuç, Anahtar Kelimeler, Kaynaklar, Başlıca Eserleri ve Ek Okumalar.

Bazı okurlarımızın bölüm bölüm bütün kitabı okumayacağını farkındayız. Bu yüzden, her bölümü kendi içinde yeterli ve kapsamlı bir birim olarak tasarlamaya gayret ettik. Bu tabii bazı durumlarda tekrara düştüğümüz anlamına geliyor ama bu tekrarları asgari düzeyde tutmaya çalıştık.

Okurlar, bazı yazarların gelişimlerinin belirli evre veya dönemlerinde çocuklara ve ergenlere attığı normal veya patolojik davranışların birbirine uymadığını fark edip bu noktaya takılabiliyorlar. Bu davranışlar, bugün çocuklardan ve ergenlerden normal olarak beklediğimiz davranışlara zıt olabilir. Bir vakitler normatif ve tipik addedilen davranışlar zaman içinde muazzam ölçüde değişmiştir. Metinlerimizde, yazarların asıl örneklerini değiştirmeye uğraşmadık ama çalışmalarını da mümkün olduğunca doğru bir bağlamla aktarmaya çabaladık. Gelişim teorilerini nasıl değerlendirecekleri de artık okurlarımıza kalmış bir konu.

Highland Park, IL Joseph Palombo

Addison, IL Harold K. Bendicsen

Castle Rock, CO Barry J. Koch

Kaynak

Greenspan, S. I., & Pollock, G. H. (1989). *The course of life, Vol. 1: Infancy*. Madison, CT: International Universities Press.

Teşekkürler

Her şeyden önce çalışmamızı gözden geçiren ve birbirinden değerli önerilerle yorumlarda bulunan meslektaşlarımıza duyduğumuz minneti ifade etmek isterim. Elinizdeki nihai ürünün sorumluluğu tamamen bize ait.

Teşekkür edeceğimiz ilk kişi Susan Moss; bize daha projenin başlarında bölümlerin yapısıyla ilgili kılavuzluk etti. Ayrıca ilk taslağımıza editoryal ve esasa ilişkin önerilerde bulundu. Kitaba bu denli zaman ayırdığı ve yoğun şekilde çaba sarf ettiği için kendisine minnettarız.

Meslektaşlarımız Samuel Weiss, Craigan Usher, Erika Schmidt, Rita Sussman ve June Aimen ilk taslağın tamamını okudu ve çalışmamıza farklı açılardan ışık tutan yorum ve önerilerde bulundular. Nihai ürünün tek sorumlusu biziz ama bu katkılar sayesinde çalışmamızın büyük merhale kat ettiğini de söyleyelim.

Chicago Psikanaliz Enstitüsü'nde çalışan kütüphaneci Scot Ausborn'a da bir teşekkür borçluyuz. Abraham (Sigmund Freud'u anlattığımız Birinci Bölüm), Mahler (Dokuzuncu Bölüm) ve Kernberg (Onuncu Bölüm) ile ilgili kaynakları araştırırken bize çok yardımcı oldu.

Ayrıca, Stanley Greenspan ve Allan Schore'a da onları işlediğimiz bölümler için zaman ayırıp bize hayat hikayelerini anlattıkları için en içten teşekkürlerimizi sunarız. Peter Blos Jr.'ye de kıymetli zamanını cömertçe bize ayırdığı ve babası Peter Blos'ın hayatıyla ilgili çeşitli ayrıntıları dikkatimize sunduğu için de can-ı gönülden minnettarız. Robert Emde'ye, Rene Spitz'in hayatının Colorado Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Denver Psikanaliz Derneği ile ilgili kısımlarına ışık tuttuğu için de teşekkür ederiz.

Ayrıca eski dostum James Monaco'ya da şükranlarımı sunmak istiyorum; metnin ilk taslağını okudu ve Giriş bölümünü değiştirmemizi sağlayan oldukça değerli bir bakış açısı sundu.

Eğer eşim bu projeye iştigal edişimi tereddütsüz kabul etmeseydi, kendimi bu çalışmaya adanmak için yeterli gücü kesinlikle bulamazdım – JP.

Ben de eşim Kathleen’e, en sabırlı düzeltmenime teşekkür etmek istiyorum; yazdığım bölümlerin açık ve anlaşılır olması noktasında çok önemli katkılar sundu.

Aynı zamanda Chicago Psikanaliz Enstitüsü’ndeki Çocuk ve Ergen Psikanalitik Psikoterapi Eğitimi Programı sayesinde aldığım fevkalade eğitim için sınıf arkadaşlarıma ve öğretim üyelerine de teşekkür etmek istiyorum. – HB.

Eşim Jennifer’e can-ı gönülden teşekkür ederim; ev işlerini ve çocuk bakımını tamamen ona bıraktım, sabrı sayesinde de bu proje için gereken vakti bulabildim. Ayrıca değerli görüşleri ve yapıcı eleştirileri sayesinde elimden çıkan ilk taslağın kalitesi epeyce yükseldi –BK.

Daha önce yayımlanmış malzemeleri kullanmamıza izin veren yayıncılara da minnettarız. Bahsettiğimiz çalışmalar da aşağıda yer almaktadır:

2. Bölüm

Hartmann, H. (Ed.). (1964). Problems of infantile neurosis. *Essays on ego psychology: Selected problems in psychoanalytic theory* (pp. 207–214). New York: International Universities Press.

3. Bölüm

Freud, A. (1966). *The ego and the mechanisms of defense* (Revised Edition, pp. 35–37), New York: International Universities Press.

4. Bölüm

Spitz, R. A. (1965). *The first year of life: A psychoanalytic study of normal and deviant development of object relations* (pp. 86–88). New York: International Universities Press.

5. Bölüm

Blos, P. (1962). "Two illustrations of deviate adolescent development." *On Adolescence: A psychoanalytic interpretation* (pp. 237–241). New York: Free Press.

6. Bölüm

Greenspan, S. I. (2003). *The clinical interview with the child* (3rd ed., pp. 116–118). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

7. Bölüm

Klein, M. (1984). *Narrative of a child analysis: The conduct of the psycho-analysis of children as seen in the treatment of a ten-year-old boy* (pp. 457–461). New York: Simon & Schuster.

8. Bölüm

Winnicott, D. W. (1980). *The Piggle: An account of the psychoanalytic treatment of a little girl. The thirteenth consultation* (pp. 165–178). New York: International Universities Press.

10. Bölüm

Kernberg, O. F. (1976). Transference and countertransference in the treatment of borderline patients. *Object-relations theory and clinical psychoanalysis* (excerpted case material from pp. 168–173). New York: Jason Aronson, Inc – an imprint of Rowman & Littlefield Publishers,

Inc.

11. Bölüm

Erikson, E. H. (1980). Elements of a psychoanalytic theory of psychosocial development. In S. I. Greenspan & G. H. Pollock, (Eds.), *The course of life: Psychoanalytic contributions toward understanding personality development. Vol. 1: Infancy and early Childhood* (chart appearing on p. 21). New York: International Universities Press (originally published by the Mental Health Study Center, US Department of Health and Human Services, DHHD Publication No. (ADM) 80–886).

12. Bölüm

Kvarnes, R. G., & Parloff, G. H. (Eds.) (1976). *A Harry stack Sullivan case seminar: Treatment of a male schizophrenic* (pp. 12–13). New York: W. W. Norton & Company.

13. Bölüm

Stern, D. N. (1977). *The first relationship: Infant and mother* (pp. 44–46). Cambridge: Harvard University Press.

14. Bölüm

Adapted portions of pages 170–183 from Palombo, J. (2008). Self psychology theory. In B. A. Thyer (Ed.), *Comprehensive handbook of social work and social welfare: Human behavior in the social environment* (Vol. 2, pp. 163–205). New Jersey: Wiley.

Kohut, H. (1971). *The analysis of the self* (pp. 283–284). New York: International Universities Press.

15. Bölüm

Bowlby, J. (1958). Excerpt from “The Nature of the Child’s Tie to his Mother.” *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350–374.

16. Bölüm

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation* (pp. 299–301). New Jersey: Lawrence Erlbaum – an imprint of Taylor & Francis Group, LLC.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum – an imprint of Taylor & Francis Group, LLC (table titled “Summary of Episodes of the Strange Situation” p. 37).

Hesse, E. (1999). The adult attachment interview. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. New York: Guilford Press (table 2 titled “AAI Classifications and Corresponding Patterns of Infant Strange Situation Behavior” p. 399).

17. Bölüm

Schore, A. N. (2005). Attachment, affect regulation, and the developing right brain: linking developmental neuroscience to pediatric (pp. 206–207). *Pediatrics in Review* 26(6), 204–217.

18. Bölüm

Fonagy, P., Gergely, G., & et al. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self* (pp. 301–306). New York: Other Press.

Yazarlar

Joseph Palombo (Beşerî Bilimler Yüksek Lisansı), Klinik Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurucu Başkanlığı ve Öğretim Üyeliği; Chicago Psikanaliz Enstitüsü Çocuk ve Ergen Psikanalitik Terapi Programı Öğretim Üyeliği; Rush-Presbiteryen- Aziz Luka Tıp Merkezi Rush Nörodevranış Merkezi Üyeliği görevlerini yürütmektedir; Klinik Sosyal Hizmetler Uzmanıdır ve aynı zamanda özel muayenehanesinde hizmet vermektedir. *Psychodynamic Diagnosis Manual* [Psikodinamik Tanı Kılavuzu] çalışmasının Çocuk ve Ergen Zihinsel Bozuklukları bölümünün eş yazarlarından biridir. Çalışmaları arasında sayısız makale ve W.W. Norton tarafından yayımlanmış *Learning disorders and disorders of the self in children and adolescents* [Öğrenme bozuklukları ve çocuklarla ergenlerde kendilik bozuklukları] ve *Nonverbal Learning Disabilities: A clinical perspective* [Sözel Olmayan Öğrenme Güçlükleri: Klinik bir bakış açısı] adlı iki kitabı bulunmaktadır.

Harold Bendicsen (Lisanslı Sosyal Hizmet Uzmanı ve Kurul Sertifikalı Uzman) Elmhurst, Illinois'de özel muayenehanesinde hizmet veren bir Klinik Sosyal Hizmet Uzmanıdır. Chicago Psikanaliz Enstitüsü Çocuk ve Ergen Psikanalitik Psikoterapisi sertifikasına sahiptir. Çocuk esirgeme kurumlarında, hastane dışındaki tedavi merkezlerinde ve sosyal hizmetlerde klinik çalışmalar yürütmüş, denetim ve yönetimle ilgili pozisyonlarda çalışmıştır. Loyola Üniversitesi'nin Chicago Sosyal Hizmet Fakültesi'nde Misafir Profesördür; aynı zamanda Chicago Psikanaliz Enstitüsü'ndeki Çocuk ve Ergen Psikanalitik Psikoterapi Eğitim Programı üyesidir.

Barry J. Koch (Doktor ve Lisanslı Sosyal Hizmet Uzmanı), Newman Üniversitesi'nin Sosyal Hizmetler Yüksek Lisans bölümünde Yardımcı Doçent Doktor ve Saha Koordinatörüdür. Bu program kapsamında ileri klinik uygulama, BDSÇ (Beşerî Davranışlar ve Sosyal Çevre), sosyal politikalar ve psikopatoloji dersleri vermektedir. Sosyal Hizmetler Lisans Diploması'nı 1982 yılında Cincinnati Üniversitesi'nden, aynı bölümde yüksek lisans diplomasını da 1987 yılında Kentucky Üniversitesi'nden, doktora diplomasını ise 2004 yılında Chicago'daki Klinik Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nden aldı. Dr. Koch 23 yıllık klinik uygulama tecrübesine sahip, psikodinamik bakış açısıyla çok çeşitli ruh sağlığı problemlerini tedavi etmektedir. Bu kariyer yolculuğunun içinde 15 senelik Oxford, Ohio'daki Miami Üniversitesi kampüsünün yakınındaki klinik eğitim merkezinin yöneticiliği de var. 2005 yılında tamamen akademik uğraşlarına yöneldiği için kliniği bıraktı.

İçindekiler

I. Kısım: Dürtü Teorisi

1. BÖLÜM	Sigmund Freud (1856-1939).....	1
----------	--------------------------------	---

II. Kısım: Benlik Psikolojisi Teorileri

2. BÖLÜM	Heinz Hartmann (1894-1970).....	55
3. BÖLÜM	Anna Freud (1895-1982).....	72
4. BÖLÜM	Rene Spitz (1887-1974).....	100
5. BÖLÜM	Peter Blos (1904-1997).....	118
6. BÖLÜM	Greenspan (1941-).....	141

III. Kısım: Nesne İlişkileri Teorileri

7. BÖLÜM	Melanie Klein (1882-1960).....	160
8. BÖLÜM	Donald Winnicott (1896-1971).....	182
9. BÖLÜM	Margaret Mahler (1897-1985).....	203
10. BÖLÜM	Otto F. Kernberg (1928-).....	228

IV. Kısım: Yaşam Döngüsü Teorisi

11. BÖLÜM	Erik Erikson (1902-1994).....	249
-----------	-------------------------------	-----

V. Kısım: Kişilerarası Teori

12. BÖLÜM	Harry Stack Sullivan (1892-1949).....	288
-----------	---------------------------------------	-----

VI. Kısım: Kendilik Teorileri

13. BÖLÜM	Daniel Stern (1934-).....	307
14. BÖLÜM	Heinz Kohut (1913-1981).....	325

VII. Kısım: Bağlanma Teorileri

A) Geleneksel Bağlanma Teorileri

15. BÖLÜM John Bowlby (1907-1990) 357

16. BÖLÜM Mary Salter Ainsworth (1913-1999)..... 377

B) Nörogelişimsel Bağlanma Teorileri: Psikanalize Dönüş

17. BÖLÜM Allan N. Schore (1943-)..... 393

18. BÖLÜM Peter Fonagy (1952-) 413

19. BÖLÜM Sonuç..... 430

EK A Gelişim Aşamaları veya Evreleri 455

EK B Psikanalitik Gelişim Teorilerinin Karşılaştırmalı Tablosu460

EK C Kim Kimi Analiz Etti? 498

Giriş

Elinizdeki çalışmada, Freud'un ilk formülasyonlarından bu yana çeşitli teorisyenlerin ortaya koyduğu temel psikanalitik gelişim teorilerini özetledik. Her teoriyi tarihî bağlamına oturtmaya çalıştık; bu yüzden yazarın kendi hayatıyla ilgili bilgi verdik. Freud'un kendi kendini analizi ödipal çatışmanın "keşfedilmesi" için ne denli önem arz ediyorsa, her yazarın kişisel tarihi de teorisine o denli katkı sağlamıştır. Ayrıca şunun da altını önemle çiziyoruz ki bu teorinin sürekli yenilenmesi, teoriye katkı sağlayan her yazarın psikanalitik metapsikolojideki değişikliklerin ve kendi gelişim teorisini formüle ettiğinde var olan entelektüel eğilimlerin farkında olduğu bir gelişim sürecini göstermektedir.

Giriş bölümünde de okurlarımıza bu teorilerin her birini değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeleri yaparken de herhangi bir teoriye haksızlık etmemeleri için fikrî araçlar ve bakış açıları sunuyoruz. Düşüncelerimizi üç kısma ayırarak anlatmayı tercih ettik. İlk kısmın başlığı Teori Membaı Freud, ikincisi Gelişim Modelleri, üçüncüsü ise Paradigmalar ve Gelişim Teorileri.

Teori Membaı Freud kısmında, kendi gelişim teorisini kurarken Freud'a kılavuzluk etmiş ilkelere kısaca göz atıyoruz. Kendi gelişim teorilerini oluşturmak için çabalayan takipçilerine bıraktığı miras ve kullandığı metodolojiyi gözden geçiriyoruz. *Gelişim Modelleri* kısmındaysa, gelişim teorilerini değerlendirmek üzere daha geniş bir bakış açısından yararlanıyoruz. Bu teorisyenlerin karşısına çıkan bazı metodolojik meselelere ve bir teori oluştururken cevaplanması gereken sorulara dair mülahazayla başlıyor, ardından da farklı teorileri karşılaştırma ve kıyaslama ölçütü olarak anlatıda tutarlılık ve bütünlük kriterlerini öne sürüyoruz.

Paradigmalar ve Gelişim Teorileri adlı son kısımda daha soyut konularla iştiğal ediyoruz; pek çok teorisyen bu konuları doğrudan ele almıyor ama bu konular her bir teorinin altyapısında bulunan felsefi varsayımları ifade etmek açısından büyük önem arz ediyor. Bu konuların cevaplamaya çalıştığı asıl soru şu: Gelişim teorilerinin *para-*

digmaları bilimsel ilkeler uyarınca mı doğmuştur yoksa yazarın, söz konusu teoriyi formüle ettiği toplumsal ve kültürel ortamın yansıması niteliğinde, toplumsal olarak inşa edilmiş *hikayeler* midir? Psikanaliz teorisyenleri arasındaki ciddi ihtilafa bakılacak olursa, bu konunun tartışılması elzemdir.

Teori Membaı Freud

Freud, kendinden sonra gelen pek çok psikanalitik gelişim teorisinin kaynağıdır; bu teorilerin büyük kısmına elinizdeki kitapta yer verilmiştir. Ele aldığımız her teori ve teorisyen Freud’un metapsikolojik varsayımlarını ve metodolojisini kabul ederek ya da reddederek işe koyulmaktadır. Psikanalistler, Freud’un ortaya koyduğu, gelişim teorilerinin insanın tipik ve patolojik davranışlarını anlama konusunda aslı rol oynadığı ilkesiyle genellikle aynı fikirdedirler. Bu teoriler geçmiş yaşantılar, mevcut kişilik yapısı ve psikopatoloji arasındaki ilişkiyi anlamak üzere kavramsal çerçeve sunar; ayrıca klinik uygulamaların da ayrılmaz parçalarıdır, zira psikanalitik klinik teorileri *gelişimsel psikopatoloji ilkesini* yani bütün psikopatolojilerin gelişim sürecinde yaşananların yansıması olarak veya daha önceki bir gelişim dönemine dönüş olarak anlaşılabilirliği ilkesini kabul etmektedir. Söz konusu teoriler temelde şu fikre yaslanırlar: Gelişim teorisi, bu teorinin psikopatoloji teorisi ve klinik teorisi arasında *sıkı bağ* olmalıdır (bkz: Palombo, 1991a, 1991b).

Freud’un Metodolojisi

Metodolojik bir perspektiften bakıldığında, Freud’un kendi gelişim teorisini inşa etmek üzere veri toplamak için kendi çocuklarını veya başka çocukları sistematik olarak gözlemediğine dair kanıt yoktur. Düşünce biçimini üç varsayım şekillendirmiştir. İlki **ontogenezin** (bi-reyoluş) **filogenezi** (türoluş) tekrarladığı varsayımdır; Freud “arkaik mirasın” varlığını anlatmak isterken bu varsayımı kullanır. Psikanalitik metapsikolojide, ontogenez kavramı bize şunu söyler: Doğan organizmalar belli bir sekans halinde devam eden değişmez ve benzersiz dönemlerden ya da safhalardan geçer. Bu kavram aynı zamanda türün her üyesinin türün tarihindeki esaslı olayları filogenetik olarak tekrarladığını da anlatır bize. Freud, benlik [ego] ve cinsel dürtü [libido] ile ilgili şöyle der: “her ikisi de asıl mirasımızdır, bütün insanlığın ilk çağlardan itibaren geçtiği gelişim safhalarının kısa tekrarları niteliğin-

dedir” (Freud, 1917a, s.354). Biyologların **fenotip** dediği tekil özne kendi filogenezinin çeşitli veçhelerini ontogenetik olarak bünyesinde barındırır. İkinci varsayım da şudur: Yetişkinlerdeki gerileme durumları, çocukluğun ilk yıllarındaki durumların tekrarıdır (Freud, 1917b). Üçüncü ve son varsayım ise şöyledir: Psikanaliz esnasında, unutulmuş bir anıya dair **bastırmayı** kaldırmak ve çocuklukta yaşanan gerçek olayları ortaya çıkarmak mümkündür (Freud, 1895). Bu varsayımlara dayalı olarak, Freud yetişkin hastalarını analiz ederken bütün bir gelişim sürecini yeniden inşa edebileceğini düşünmüştür. Dolayısıyla, psikopatoloji teorisi, klinik teorisi ve gelişim esnasındaki olayları doğrudan birbiriyle ilişkilendirmiş ve bunu da üç teori arasında sıkı bağ kurarak yapmıştır.

Ontogenez, Filogenezi Tekrar Eder

İlk varsayıma, ontogenezin filogenezi [yani bireyin hikayesinin tü-rün hikayesini] tekrarladığı varsayımına dönecek olursak, diyebiliriz ki Freud bu ilkeyi kendi zamanında geçerli olan biyoloji teorilerinden devşirmiştir. Sosyal ilişkilerimizde nasıl evrimleştiğimizle ilgili görüşlerini ifade etmek için Lamarkçı ve Darwinci ilkelerden yararlanmıştı (Freud, 1913). Freud, gelişim sürecimizde olup bitenlerin ilk çağlardaki atalarımızın yaşadıklarını yansıttığını düşünüyordu. Mesela; Ödipus karmaşasının insanların hâlâ küçük kabileler halinde yaşadığı ve kabile şeflerinin, kendi çocuklarının kıskançlıklarının hedefi olduğu dönemlerde yaşananların içselleştirilmesi olduğuna inanıyordu. Çocuklar, gücü ellerine almak için babalarını tahtlarından indirmenin yollarını arardı. İnsanlar da bu örüntüleri kendi cinsel ve saldırgan dürtüleriyle birleştirdiler ve bu durum 4 yaş civarındaki ödipal evrede ifadeye kavuştu. Günümüzde biyologlar, ontogenezin filogenezi Freud’un kullandığı şekilde tekrarladığı ilkesinin yanlış olduğu konusunda hemfikirler; ama fetüsün gelişim esnasında atalarımızın geçtiği *embriyonik aşamalardan* geçtiğini düşünüyorlar. Fakat bu yorum, ruhsal gelişime uygulanabilecek gibi görünmüyor.

Gelişim Sürecinin Baştan İnşa Edilmesi

Freud’dan yıllar sonra, psikanalistler psikanalize giren yetişkinlerde gözlenen gerileme durumlarının çocukluğun ilk yıllarındaki durumların tekrarı olduğu yönündeki ikinci varsayımı kabul ettiler. Freud, kendi gelişim teorisini bu alandaki verilerden yola çıkarak oluşturmuş-

tu. Döngüsel akıl yürütme aracılığıyla ve çocukları doğrudan gözlemekten doğan herhangi bir veri olmaksızın, Freud şunu ortaya koymuştu: Hastalarının klinik ortamda açığa çıkardığı belirtilere bakarak gelişim teorisini doğrulayabilirdi. İlerleyen sayfalarda da göreceğimiz üzere, bu varsayım 1985'te Stern alana katkı yapana kadar geçerliliğini korudu ve karşısına başka hiçbir şey konmadı.

Cinsel Tacizle İlgili Bastırılmış Anılar Nevroza Yol Açar

Freud'un üçüncü varsayımının temeli, çalışmalarının ilk dönemlerinde hastalarının maruz kaldığını düşündüğü cinsel istismarla nevrotik semptomlar arasında doğrudan ilişki olduğuna dair inancıydı. Psikanaliz, hastayı mevcut hastalığına sürükleyen olayları ortaya çıkarmak için yöntem öneriyordu. Sonrasında, elindeki veriler bu durumun bütün hastalar için geçerli olmadığını ortaya koyunca, hastaların hatırladıklarıyla gerçekte yaşananlar arasında nedensel bir ilişki olduğu görüşünü gözden geçirip düzenledi. Bazı vakalarda, psikanaliz esnasında hatırlananların gerçekten yaşanan olayların çarpıtılmasıyla ortaya çıkan *fanteziler* olduğu sonucuna vardı. Bu tür çarpıtmaların sebebi hastanın içgüdüsel dürtüleri ve istekleriydi (Freud, 1905, s.190-191).

Bu noktada tartışma şuradan çıkıyor: Freud, istismarın gerçekten yaşandığı fikrini meslektaşlarını ve hastalarının nüfuzlu akrabalarını uzaklaştırmaktan korktuğu için mi reddediyordu yoksa bunu tamamen teorik gereksinimden ötürü mü yapıyordu (Masson, 1985)? Fakat her şeye rağmen gelişim teorisıyla psikopatoloji teorisi arasında sıkı bir bağ olduğu kanaatini muhafaza ediyordu. Nedensel ilişki gerçek olay ve semptom arasında değil, kabul edilemez istek ve bu istek yüzünde ortaya çıkıp semptomlara yol açan suçluluk duygusu arasındaydı. Bu iç çatışma, insanın davranışlarını düzenleyen aslî unsurdu. Oral, anal, fallik/ödüpal evrelerin tamamında o evreye özgü çatışmalar vardı. Eğer bu çatışmalar çözümlenmeden kalırsa, hastaların nevrotik semptomlarıyla ortaya seriliyorlardı. Dolayısıyla hastaların hatırladığı şeylerden yola çıkarak gelişim tarihlerini yeniden inşa etmek mümkündü.

İlerleyen sayfalarda da göreceğimiz üzere, sıkıntılı içeriğine ve çok uzun bir süre boyunca geniş çaplı kabul görmeyen bir olgu olmasına rağmen, gelişim teorisini oluştururken Freud'un metodolojisinin en derinlerine yerleşen bu varsayımlar Abraham (1924/1927), Blos (1967), Erikson (1980), Anna Freud (1936/1966), Hartmann (1964), Kernberg

(1975), Klein (1923), Mahler (1968), Mahler, Pine & Bergman (1975) ve Winnicott'un (1965) çalışmalarına da girmişti. Bu teorisyenlerin tamamı kendi gelişim teorilerinin sağlamasını hastalarının semptomlarına bakarak yapmaya çalıştı. Bilhassa Mahler, küçük çocukları doğrudan gözlemlemesine rağmen, birincil otizm ve simbiyotik evre gibi bazı temel kavramlarını yeni doğan bebekleri gözlemleyerek değil de bazı hastalarının durumuna açıklık getirmek üzere teorik açıdan elzem olduğu için formüle etmişti. Mahler'in teorisi klinik teori ve gelişim teorisi arasında sıkı bir bağ kurmakla kalmıyor, aynı zamanda kendinden yola çıkarak yine kendine varıyor, yani döngüsel olarak kendini teyit ediyordu. Stern (1985) bu varsayımlara meydan okudu ve 1950'lerden 80'lere kadar bebekleri gözlemleyerek imza attığı hacimli çalışmayı dikkatimize sundu, fakat Spitz dışında kalan psikanalistler bu çalışmayı gerçek anlamda göz ardı ettiler.

Freud'un Mirası

Freud'un gelişim teorileriyle ilgili mirasından üç ilke çıkarabiliriz fakat bu durumda daha ileri kavramsal sıkıntılarla karşılaşacağımızı da eklemeliyiz. İlk ilke şudur: Herhangi bir psikopatolojiyi anlamak istiyorsak gelişim teorisi kritik önemde tamamlayıcı bir işlev taşır, zira bozuklukların kaynağına ışık tutar. Çok az psikanalist çocuklukta yaşadığımız olaylarla bu olayların ardından gelen psikopatoloji arasında sıkı bir bağ olduğu varsayımını sorgulamıştır. **Gelişim psikopatolojisi**, psikanalitik teorinin en kalıcı sütunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir (Freud, 1918).

İkinci ilke de şudur: Gelişim teorisi, klinik teoriye zemin sağlar çünkü terapistlerin hastalarına müdahale etmesini sağlayan araçları elinde bulundurur. Terapi sürecinde gelişen hasta aktarımları, hastaların hayatlarının ilk yıllarında yaşadıkları olaylar ve gördükleri tavırları yansıtır. Bu aktarımların doğasını kavramak, sorunun kaynağını anlamayı mümkün kılar ve hastanın sıkıntısını hafifletmek için ne tür müdahalelerde bulunulması gerektiğine dair yol gösterir (Freud, 1912). Bu ilkenin farklı yorumları farklı psikanalitik veya **psikodinamik** ekollerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bazı ekollere göre, çocukluktaki çatışmalar insani durumun merkezindedir. Bu görüşü destekleyenler, mesela dürtü teorisini ve benlik psikolojisini merkeze alanlar, gelişim süreci, mevcut psikopatoloji ve klinik müdahaleler arasında (Kernberg, 1976) sıkı bir bağ olduğu görüşüyle de hemfikirdir. Diğerleri de karakteri-

mizdeki ruhsal eksiklik veya kusurların, başlıca özelliğimiz olduğunu düşünürler. Bu görüşü yani ilişkiyel teoriyi destekleyenler (Hoffman, 1992; Mitchell, 1988) hastanın geçmiş ve güncel sorunları arasında sıkı bir bağ olduğu görüşünü reddeder. Her ekolün klinik müdahale yöntemleri farklıdır.

Üçüncü ilke de şudur: Hastaların **gerilemiş durumlarına** ilişkin gözlemler, gelişim teorisi oluşturmak için gereken verileri sağlar; yani, bir hastanın güncel olarak ortaya koyduğu semptomlar, kişinin daha erken gelişim dönemlerinde yaşadıklarına benzer (Freud, 1925). Bu da demektir ki kişiliğimizin bazı yönleri yeterince gelişmemiştir, çünkü gelişim sürecimizde çözümlenmesi çok zor meselelerle karşılaşmışızdır. Belli bir evredeki çatışmaları çözememek de hayatımızın sonraki dönemlerinde yeniden ortaya çıkacak bir zaafa sebep olmuştur. Her ne kadar Kohut gibi bazı teorisyenler bastırma mekanizmasını inkar savunmasıyla ikame ederek konuyu yeniden formüle etmişse de, üçüncü ilke varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Kohut'un ortaya koyduğu da şudur: Yeniden baş gösteren şey bastırılan yaşantılardan ziyade bu yaşantıların sebep olduğu gelişim zafiyetidir ve bu da semptomatik davranışlarla kendini gösterir.

Bu ilkelerin mirası, gelişim teorisi oluşturmak için gerekli ve geçerli verilerle ilgili salt metodolojik konuların ötesine geçmiştir. Bu ilkelerin altında gerçekliğe gözlem aracılığıyla doğrudan ulaşabilir miyiz yoksa sadece dolaylı araçlarla mı gerçekliği elde edebiliriz gibi temel felsefi sorgulamalar yatar. Filozoflar da bu sorgulamayı, evrenle ilgili hakikate bizi götürecektir olan pozitivizm midir yoksa sosyal inşacılık (Hoffman, 1992) ve hermenötik mi sorusunu sorarak yapar. Bu meseleyi, Giriş bölümünün son kısmında yeniden ele alacağız.

Gelişim Modelleri

Gelişim teorilerinin birbiri ardına geldiği ve zirveye ulaşmış psikanaliz ortamına hâkim olduğu psikanaliz tarihinin ilk yıllarında yaşananın aksine, şu sıralar hiçbir teori benzer bir hegemonya kuramıyor. Önce libidinal dürtü teorisi geldi. Ardından bu teori benlik psikolojisi ve nesne ilişkileri teorilerinin getirdiği yeniliklerle değişmiş genişledi. Mahler'in ayrılma-bireyleşme teorisinin ardından Erikson ve yaşam döngüsü teorisi geldi. Sullivan'ın kişilerarası teorisi bu tarihte gelişmeler arasındaki geçiş döneminin temsilidir. Stern'in teorisi, Mahler'ininki takip etti ve

geniş ölçekte kabul gören teorilerin de sonucusuydu. Stern'in teorisi artık geri plana düşmüştür ve yavaş yavaş nöro-gelişim ilkelerine dayalı bir teori oluşturma çabalarıyla ikame edilmektedir. (Fonagy & Target, 2003; Greenspan, 1989, 1997; Schore, 1994). Bu son çalışmalar ihtilafli konulardır; tamamlanmaları için vakit gerekmektedir.

Tek tek teorileri bir tarafa bırakıp her gelişim teorisinin ele alması gereken çeşitli meseleler olduğunu söylememiz lazım. Aşağıdaki satırlarda bu meselelerin bir kısmını taslak halinde dikkatinize sunduk. *Metodolojik konuları*, gelişim teorilerinin cevaplaması gereken bazı soruları ve gelişim teorilerinin *anlatı yapılarını* ele aldık.

Metodolojik Konular

Metodolojik bir bakışla yorumlayacak olursak, teorisyenlerin gelişim anlayışlarını ortaya koymak için tarihin akışı içinde üç farklı bakış açısından yararlandıklarını söyleyebiliriz: ***Betimleyici perspektif, kişilerarası perspektif ve intrapsişik perspektif***. Bu perspektiflerin her biri, kendi gözleminin nesnesi olan özneyle ilişkili olarak gözlemciye alan tanıyarak ruhsal olguları açıklar (bkz: Palombo, s.7-11).

Betimleyici perspektif, özneyle ilişkide “nesnel” bir konum almaktır; bilim adamlarının fiziksel olgulara bakışına benzer. Gözlemcinin konumu “kozmetik”tir. Bu perspektiften bakan gözlemci, ruhsal olguları uzun zamandır mevcut işlevleri içine alan yapılardan doğan ve nötr bir konumdan tanımlanabilecek şeyler olarak algılar. Söz konusu yapılar da evrensel ölçekte geçerli olan “doğa yasalarına” tabi mekanizmaları temsil eder. Bu perspektif, pozitivist bir perspektiftir; doğa bilimlerinden alınmıştır ve Freud'un metapsikolojisinin merkezinde durur. Freud, kendini bu bakış açısı sayesinde olup biteni kavrayan bir bilim adamı olarak algıyordu. Kendini Kopernik ile kıyaslıyor ve insan ruhunu aşkın bir konumdan görebileceğini düşünüyordu. Bu yüzden de ruhsal mekanizmaları evrensel terimlerle ifade ederken, bu davranışları yönlendiren derin, görülmeyen ve bilinçdışı saikler aracılığıyla semptomatik davranışları açıklayabiliyordu. Kendine affettiği bu rol, gelişim konusunu masaya yatırdığı zaman açıkça görünür. Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimi tanımlayabileceği dışsal bir perspektife sahiptir ve aynı zamanda kullandığı içsel perspektifle çocuğun iç dünyasında olup bittiği farz edilen bilinçdışı süreçlere yani nesneyi harekete geçiren dürtülere dair çıkarımda da bulunabilmektedir.

Kişilerarası perspektifte her daim birden fazla kişi söz konusudur ve bu bakış açısı, gözlemciyi ilişki kuran özneler arasındaki alanda konumlandırır. Betimleyici perspektifin pozitivizminden de bir şeyler barındıran bu perspektif insanların başkalarıyla etkileşimine ve ruhsal durumlarına dair tahminlerde bulunur. Bu perspektife “iki kişilik psikoloji” adını verenler de vardır. Gözlemci, görünmez bir araştırmacıdır ve öznelerin içine girdiği süreçleri tanımlama kabiliyeti vardır. Ruhsal olgular, ilişki kuran öznelerin oluşturduğu alanda ortaya çıkar. Görünmez gözlemci etkileşim kuran her iki özneye de eşit uzaklıkta konum alsın ve ilişkileri yönlendiren süreçleri rapor edebilse de zaman zaman öznelerin içselleştirdiği intrapsişik süreçlerden haberdar olmak için farklı bir perspektif kullanır. İşte bu noktada, gözlemci öznelerin psişik süreçlerine dair betimleyici perspektifi kullanarak değerlendirmeye başlar. Bu süreçleri de özdeşim, yansıtma ve yansıtımlı özdeşim olarak tanımlar. Buna rağmen, genel olarak bu perspektife sahip teorisyenler insanların gerçekliği kendi öznel deneyimleriyle inşa ettiğini, bağımsız bir dış gerçeklik olmadığını iddia ederler. Pek çok nesne ilişkileri teorisyeninin ve Sullivan’ın kişilerarası teorisi bu perspektife doğrudan bağlıdır. Bu teorisyenler, insanların davranışlarına yön veren temel ve genel bir ilke olmadığını, daha ziyade bir insanı anlamak için o insanın kişiliğini belirleyen örüntüleri açığa çıkarmak gerektiğini düşünürler.

Intrapsişik perspektifte ise, gözlemcinin konumu öznenin zihninin içinde hayali bir noktadır. Gözlemci, öznenin tecrübelerini, hareket saiklerini ve öznenin bu tecrübelere atfettiği anlamları kavramaya niyetlidir. Empati yöntemi, gözlemcinin bir başkasının zihnindeki içeriği anlamasına ve kavramasına imkan verir; böylelikle bir insanın nasıl hissettiğini, düşündüğünü ve gerçekliği nasıl algıladığını anlamasını sağlar (Kohut, 1959). Bu bakış açısı, gözlemcinin öznenin içsel/ruhsal durumuyla hemahenk olmasına fırsat tanır. Bu perspektife göre, bütün insanlar arasında mevcut olan ortak bağdan ötürü, gözlemci başkalarının da ruhsal gerçekliğini ve kendi tecrübelerine atfettikleri özel anlamları ortaya çıkarabilir. Hermenötik bir bakışla yol alan kendilik psikolojisi, bilhassa da Kohut’un gıyabında içebakış kavramı bu perspektifin paradigmasıdır.

Özet olarak, gelişim teorisi oluşturma konusunda her perspektifin güçlü ve zayıf yanları vardır. Betimleyici perspektifin gücü, zihinsel olgularla ilgili genellemeler sayesinde bütün özneleri anlamaya yöne-

lik kılavuz sunmasıdır; yani insanoğlunun düşünme ve davranma şekliyle ilgili evrensel kurallar koyar. Zayıf yanı ise, öznelliği ve her insanın benzersiz deneyimlerini açıklama konusunda zorluk çekmesidir. Kişilerarası perspektifin de kendine has zorlukları vardır. Bir yandan, insan ilişkilerinin etkileşimsel boyutlarına, bilhassa sosyal ve kültürel boyutlara dair kavrayış sağlarken, öte yandan içsel dinamiklerini açıklamak üzere öznel zihinsel yaşantılarına girmenin dışardan bir gözlemci için ne derece mümkün olduğunu kanıtlaması gerekir. İnterapsişik perspektifte, anlam tekil ve o kişiye özgüdür. İnsanlar, kendi bilişsel olgunlukları uyarınca, maruz kaldıkları toplumsal bağlama ve bu olaylara maruz kalırken iş başında olan psikodinamikler temelinde yaşadıkları tecrübelerinden anlam devşirirler. Bu bakış açısının asıl sorunu şudur: İnsanların, kendi tecrübelerine atfettikleri anlamları evrenselmiş gibi algılayamayız, evrensel kılamayız. Bu, Freud'un gelişim teorisinde de karşımıza çıkar. Freud, çocukların kendi bakımverenleriyle karşılaşmalarından çıkardıkları anlamı evrensel kılmak istedi ve Ödipus efsanesini belirli bir gelişim evresine uyarlamak için vargücüyü çalıştı; hem de bunu bütün insanlar için geçerliymiş gibi sunmaya uğraştı. Bu perspektifle işe koşulan gelişim teorileri, gelişim evrelerine veya dönemlerine dair açıklamaları genelleştirmeye mahkumdur.

Bu metodolojilerin her birinin bizi çözümlenemez bir ikileme karşısına bıraktığı şeklinde sarsıcı bir sonuca vardık. Eğer teorimizin evrensel geçerliliğe sahip olmasını ve nesnel gözlemler aracılığıyla ulaşılabılır olmasını istiyorsak, elimize ya davranışçı ya da insanların kendi deneyimlerine nasıl anlam atfettiklerini açıklamada zorluk çeken bir teori geçer. Öte yandan, eğer teorimiz çok dar bir bakışla insanların kendi tecrübelerinden ne şekilde anlam devşirdiğine odaklanırsa, insanların bu anlamları nasıl çıkardığını genelleştirmede zorluk çekeriz ve elimizde bir gelişim teorisi olmadan sahadan ayrılma riskiyle karşı karşıya kalırız.¹

Gelişim Teorilerine İlişkin Sorular

- Bu üç perspektiften hangisini seçtikleri fark etmeksizin, teorisyenler cevaplanması gereken sorularla karşı karşıyadır. Bu soruların her birine cevap vermek de teorisyenleri güç duruma düşürür ve çetrefil meselelerde konum almaya zorlar. Aşağıda bu soruların bazılarına yer verdik:

1 Bkz. 19. Bölüm. Bu perspektiflerin felsefi anlamlarıyla ilişkili konuların incelenmesinden çıkan sonuç.

- Bireyin gelişimini hem kendi doğası hem de yetiştirildiği çevre etkiler; bu ikisi arasındaki denge nasıl kurulur?
- Çocuğun yetiştirildiği sosyal bağlamın, gelişim sürecindeki rolü nedir?
- Pek çok teori, çocuk gelişiminde bakımverenin önemini vurgular. Teori, bakımverenin niteliğinin gelişimi nasıl etkilediğini anlatır mı?
- Gelişim süreci boyunca, ilerleme normatif bir şekilde arka arkaya gelen safha veya evrelerde mi gerçekleşir yoksa baskın temalar kişinin hayatına mı yayılır? Ya da daha farklı şekilde sormak gerekirse, gelişim devam mı eder durur mu? (Bkz. bu konuyla ilgili tartışma için Ek A).
- Gelişim sürecini işleten kuvvetler hangileridir? Gelişimin hangi yollardan geçeceğine karar veren ontogenetik, epigenetik veya evrimsel güçler var mıdır?
- Zihinsel tasarımlar veya savunmalar gibi zihinsel yapıların oluşumunu sağlayan süreçler nelerdir?
- Teori, gelişim süreci devam ederken veya aksarken duygulanımların bütünleştirilmesini dikkate alır mı?
- Gelişimin rayından çıkmasında esas önem arz eden çatışmalar mıdır, eksiklikler mi, yoksa her ikisi de mi?
- Çocukluk dönemimiz, yetişkinlikteki kişiliğimize olumlu veya olumsuz anlamda ne kadar etki ediyor?
- Teori, insanın kendi kendini iyileştirme eğilimlerini, dirayetini ve kötü olayların etkisini tersine çevirecek koruyucu faktörleri de hesaba katıyor mu?

Bu soruların tamamını cevaplama sorumluluğunu üstlenen psikanalitik gelişim teorisi pek yoktur. Teorisyenlerin pek çoğu, tarihî etkenler veya önceden belirlenmiş teorik tercihlerle oluşturulan gündemin takipçisidir. Sonuç olarak, ortaya belirli bir teoriyi değerlendirecek kriter koymak zordur. Elimizde kalan kriterler *tutarlılık ve bütünlüktür*; yani bir teori iç tutarlılığa sahip olmalı ve temel meselelerin veya verilerin hiçbirini es geçmeyecek kadar da kapsayıcı olmalıdır. Şimdi gelişim teorilerinin tutarlılığını ve bütünlüğünü ölçecek kriterlerin bazılarını

belirlemeye çalışmak amacıyla, bu teorilerin anlatı yapılarından bahsededeceğiz.

Gelişim Teorilerinin Anlatı Yapısı²

Klinisyenlerin, vaka hikayelerini yani **anlatılarını** hastaların verilerinden devşirerek kurduklarına dair genel bir uzlaşısı vardır. Bu vaka hikayeleri de birer anlatı olduğu için, içeriklerinde başkahraman, senaryo, giriş, gelişme, sonuç, hastayı harekete geçiren psikodinamikler için kritik önem taşıyan dramatik bir öz vardır. Farklı gelişim teorilerini karşılaştırmaya yarayacak bir araç öneriyoruz: Bu teorileri, yapılandırılmış anlatılar olarak görmek. Anlatıların asıl metaforu, anlatının temasını ve neye göre düzenlendiğini gösteren unsurdur (Palombo, 1992).

Edebiyat çevreleri, anlatıyı yazılı ifadelerin yer aldığı bir edebiyat formu olarak tanımlar. Destanları, efsaneleri, aşk romanlarını, romanları ve diğer türleri tanımlamak için bu terimi kullanmışlardır (Polkinghorne, 1988; Scholes & Kellogg, 1966). Filozoflar ve psikanalistler bütün sorularına ek olarak bir de şunu sorarlar: Tarihçiler ve klinisyenler, olay zincirine ne eklemektedir ki bu zincirdeki metinler bir anlatıya dönüşsün? (Mitchell, 1980). White (1980), bir kronolojiyle tarihî açıklama silsilesi yani anlatı arasındaki farkın şu olduğunu söylemiştir: Kronoloji, olayların basit bir listesini temin eder fakat tarihî açıklamalar bu olay listesine, listedeki olayları *birleştiren ve tutarlı hale getiren bir tema* kazandırır. Tarihçi, listeyi yorumlayan ve hikayeyi anlaşılır hale getiren temayı ekleyen faildir.

Scholes ve Kellog da farklı bir bağlamda, *The Nature of Narrative* (1966) (Anlatının Doğası) adlı çalışmalarında, anlatının iki ayırt edici özelliğinden bahsetmişlerdir: (a) bir hikayenin ve anlatıcının varlığı (s.4), (b) gerçeklere dayalı ya da tarihî niteliğinden ziyade kurgusal niteliği. Sarbin (psikolog), anlatı kavramını kurgusal olanın ötesine de teşmil eder. Klinisyenlerin yazdığı vaka hikayelerinin, nitelik itibarıyla zaten kurgusal olduğunu iddia eder. Terimin edebi tanımının aksine, aşağıdaki tanımı yapar:

İngilizce konuşan insanlar günlük hayatta *anlatı* kelimesiyle *hikaye* kelimesini aynı anlamda kullanıyor. Hikaye, geçici bir zaman diliminde insanların yaşadığı olayların sembolik bir şekilde anlatılmasıdır. Hikayenin başı, ortası ve sonu vardır. Hikaye dediğimiz bütünü senaryo

2 Bu bölümde anlattığımız, Palombo'nun biraz daha değiştirilmiş versiyonudur (1996).

dediğimiz olay örüntüleri ayakta tutar. Senaryonun merkezinde insanın açmazları ve bunları çözümüleme çabaları yer alır. (Sarbin, 1986, s.3)

Bu tanımı, gelişim teorilerinin yapısına uyguladığımız zaman elde ettiğimiz konum bize şunu söyler: Gelişim teorisyenleri yalnızca çocukluktaki olayları sıralayıp geçmez, daha ziyade çocukluğumuzun tarihini yazan failer ve teorisyenler olarak gözlemlerine kendi yorumlarını ekler ve tematik bir bütünlük içerisinde bu yorumları düzenlerler. Bunların sonucunda ortaya çıkan teori, anlatıya benzer (Howard, 1991; Schafer, 1980, 1981, 1983; Spence, 1982, 1987; White, 1980).

Temel Metaforlar

Gelişim teorilerinin anlatı yapılarına dair kavrayışımızı, teorinin aslı özelliğini kavramsallaştırarak ve temel bir metafora başvurarak artırabiliriz. Pepper (1942), **temel metafor** kavramını şöyle tanımlar:

Dünyayı anlamak isteyen bir adam buna yönelik ipuçları arar. Genelgeçer bir olgunun alanını seçer ve diğer alanları da bu alana göre anlamaya çalışır. İlk alandaki fikir adamın temel analojisi veya temel metaforu olur. Bu alanın özelliklerini elinden geldiğince iyi bir şekilde tanımlar veya ... yapısını ayrı tutar. Diğer bütün olguları da bu kategoriler bağlamında yorumlamaya uğraşır” (s.91)

Teoriler, evrenin çeşitli kısımlarını metaforlar aracılığıyla yeniden tanımlamaya çalışırlar (bkz. Lakoff & Johnson, 1980). Bu metafor, olguları çok daha anlamlı bir şekilde açıklamaya yarar çünkü, en başından, olguları daha aşına ve anlaşılır bir dile tercüme eder. Teorinin karmaşıklığı arttıkça, teorisyen olguları sıcak tecrübeden uzak ve soyut kılan teknik bir dil kullanmaya başlar. Bilim adamlarının kendi gözlemlerini, doğrulanabilir veya yanlışlanabilir hipotez formülasyonuna izin veren metaforik bir dile yeniden tercüme ettiklerini söyleyebiliriz. Mesela; fizikçiler matematiğin dilini tercih ederler, kimyacılar maddeyi oluşturan elementlerin dilini, biyologlar ise canlı organizmaların hücresel yapılarının dilini (Palombo, 1996).

Pepper, fikir tarihini incelediğimizde altı temel metaforun evreni modellemek için kullanıldığını (Pepper, 1942; Sarbin, 1986) öne sürer. Bunlar (a) bütün doğanın canlı olduğunu söyleyen *animatizm*, (b) Aristoteles’in her organizmanın kendi gelişimine kılavuzluk edecek yapının çekirdeğini içinde taşıdığına dair *formizmi*, (c) kişinin, daha yüksek bir varlık durumuna erişmek için doğa ya da evrenle birleşebileceği

inancı dediğimiz *mistisizm*, (d) insanın gelişim aşamaları da dahil olmak üzere bütün süreçlerin makinelerinkine benzer şekilde işlediğini varsayan *mekanizm*, (e) bütün yaşayan organizmaların besin alımıyla geliştiğini ve böyle bir gelişim sekansı izlediğini öne süren *organisizm* ve son olarak (f) insanla ilgili bütün olguları anlamanın en iyi yolunun bu olguları tarihsel ve çevresel bağlamlarında ele alıp o şekilde ne anlama geldiklerini kavramak olduğunu söyleyen *bağlamcılık*. Bu altı metafor arasında bizim psikoloji alanında en aşına olduklarımız ve bu çalışmada da ele aldıklarımız **makine**, **organizma** ve **bağlam** metaforlarıdır.

Güncel psikanalitik gelişim teorilerinin çoğu kendi verilerini iki temel metafora dayandırarak düzenler: *Makine* metaforu ve *organizma* metaforu. Makine metaforu, insan zihni ve makineler arasında benzerlik kurar; insan zihni mekanik aygıtlar gibi işler ve bilgisayar nasıl çalışıyorsa, insan zihninin de işlemek için aynı şekilde enerjiye ihtiyacı vardır. Bu metafor, zihinsel olgulara dair açıklama yapmak için de betimleyici perspektiften yararlanır. Organizma metaforu, insan zihni ve yaşayan organizmalar arasında benzerlik kurar; insan zihni hayatta kalmak için beslenme ihtiyacı duyan canlı organizmalar gibi işler. Bu metafor da teori oluştururken hem betimleyici hem de kişilerarası perspektiflere yaslanır. Bazı teoriler de insan zihnini makineye veya canlı organizmalara benzetmekten ziyade kişisel tecrübeye odaklanan *bağlam* metaforuna yararlanırlar. Bu teoriler, ruhsal olguları açıklarken intrapsişik perspektifi devreye sokarlar.

Temel metaforlar, gözlemcileri gelişim teorileriyle ilgili sordukları soruları metafor dili içerisinde çerçevelemeye götürür. Nihayetinde, bu soruların cevabı metafor benzetmelerinden doğar. Mesela; eğer bir teori, zihnin bilgisayar gibi olduğu metaforunu kullanıyorsa, patolojinin nasıl oluştuğu sorusunun cevabı da bilgisayarın bileşenlerinden birinin çıktığı şeklinde olacaktır. Olgulara teşmil edilen kavramsal kategoriler, metaforun kullandığı modelden gelir. Olgular, “doğal kategoriler” içine düştüğü ve kategoriler de doğada çıplak halde bulunmaktan ziyade zihinlerimizin üretimi olduğu için, metafor gözlem alanını bölen ve böylece gözlemleri şekillendiren kategorileri kabul ettirir. Temel metaforlardan birine bağlı kalmak, teorisyeni bu metaforun perspektifini korumak veya anlatı tutarlılığını tehlikeye atmak mecburiyetinde bırakır. Teorisyenin, olguyu açıklamak üzere metaforun dışına adım atması

halinde ortaya çıkacak sonuç karma bir metafordur. Bildiğimiz üzere metaforları karıştırmak, en büyük edebi günahlardandır. Metaforları bu şekilde karıştırdığımız zaman, teorilerin inşasında kavramsal karmaşa yaşanması kaçınılmaz hale gelir.

Teorilerin yaslandığı temel metaforları kıyaslayabiliriz. Aynı zamanda, belirli bir temel metafordan yararlanan teorileri eleştirebiliriz. Ayrıca, diğerlerinden daha az kavramsal sorun çıkardığı sürece bir temel metaforun diğerinden üstün olduğunu da öne sürebiliriz. Fakat, bir temel metaforun evrene dair diğerinden daha doğru bir tanım yaptığını iddia etmek mümkün değildir. Çünkü böyle bir iddia metaforun metafor değil de gerçekliğin temsili olduğunu beyan etmek demek olacaktır. İlerleyen sayfalarda, bu temel metaforlardan yararlanan bazı psikanalitik gelişim teorilerinin kullanım şeklini tartışacağız. Her teori, normatif gelişime dair bir model sunar. İlerleyen satırlarda, her teorisinin bir gelişim modeli sunduğundan da bahsedeceğiz.

Bu analizin ortaya koyduğu metodolojik sorunlardan ötürü, Giriş bölümümüzün kendisi, psikanalitik gelişim modelleri formülasyonunu çevreleyen konularla oynayan bir hikaye veya anlatı gibi görülebilir. Gelişim teorilerine ilişkin tartışmamız indirgemeci veya anlattığımız konuları karikatürize ediyor gibi görünebilir. Bu kısmen doğru olabilir fakat sunduğumuz konuları çok önemli ölçüde tahrip ettiğimizi düşünmüyoruz. Keşfedilmesini istediğimiz nokta şu: Gelişim teorilerini karşılaştırabileceğimiz bir diğer araç da bu teorilerin temel metaforlarını, teorisinin sunduğu anlatının merkezini düzenleyen unsurlar olarak ele alıp incelemek.

Gelişim Teorilerinde Temel Metaforlar

Gariptir ki psikanalitik gelişim teorileri nadiren tek bir temel metafora bağlı kalmıştır. İngilizce hocamızın kafamıza kazıdığı, metaforları karıştırmama ilkesini çiğnemiştir çoğu. Bir gelişim teorisi, birden fazla temel metafora başvurduğunda ortaya çıkan karışıklıktan bahsedelim. İlk bakışta, bu teorilerin sunduğu anlatılar anlamlı gibi görünür ve yelik düşükleri derin tutarsızlıklar ve çelişkiler ortaya serilmez. Bu ilkeyi çiğneyenler arasında, bir dürtü teorisine veya enerji modeline bağlı olan herkesi bulabilirsiniz; aynı zamanda organizma ya da bağlam metaforu gibi farklı metaforlar da kullanırlar. Freud bu konuda esaslı bir örnektir; yaşadığı süre boyunca metapsikoloji anlayışını dönemin

bilimsel ilgilerini yansıtan metaforlarla süslemiştir. Önce makine metaforunu kullanmış, ardından organizma metaforuna geçiş yapmış, bu esnada klinik çalışmalarında ve rüya yorumlarında bağlam metaforundan yararlanmıştı.

Makine Metaforuna Dayalı Modeller: Makine metaforu, fizik bilimindeki hâkim metafordur. Fiziksel olgular, bir makinenin bileşenlerine benzer. Evren, bilim adamları tarafından keşfedilmeyi bekleyen yasalarıyla mükemmel bir makine sistemidir. Makine metaforunun modern versiyonları da zihni, bilgi işleyen bir bilgisayara benzeter (Holt, 1972).

Freud'un **dinamik bakış açısı**, muhtemelen zihnin mekanik/hidrolik işleyişine ilişkin en iyi örnektir (Freud, 1894, s.60-61; 1917b, 1924). Bu bakış açısına göre, libidinal ve saldırgan [agresif] enerjiler insanın hislerinin, düşüncelerinin ve davranışlarının tamamını yönlendirir. Freud'un modeli, zihni cinsel veya saldırgan dürtülerin baskılarıyla uğraşan bir buhar makinesine benzeter (Freud, 1923). Benlik; ilkel, nötralize edilmemiş, birincil süreç enerjisini daha ince, kullanılabilir ve yüceltilmiş ikincil süreç enerjisine dönüştüren, enerji işleyen bir aygıttır. Bu dönüşümü gerçekleştiren filtreleme sistemi olan benlik, enerjiyi alt-benlikten (idden), enerji yatırımı yaptığı nesneye, oradan benliğe geri taşır. Enerji, dışarı akacağı hiçbir kanal olmayınca, sistemin içinde hapsolüp kalır ve işlevselliğini aksatır. Ortaya çıkan sonuç da neuroza veya başka bozukluklara sebep olan gerileme (regresyon) ya da duraklama formundaki psikopatolojilerdir.

Benlik psikolojisi ve nesne ilişkileri teorileri (muhtemelen Kernberg'in 1975 yılında ortaya attığı nesne ilişkileri teorisi istisna olmak kaydıyla) kendi dinamik metapsikolojik bakış açılarını oluştururken bu metaforun bir benzerinden yararlanırlar. Benlik psikolojisinin dinamik bakış açısı dürtüler, benlik, üst-benlik ve insanların karşılaştığı gerçeklik arasındaki etkileşimi tanımlar. Dürtüler ve benlik arasındaki dengesizlik, benliğin dürtü enerjisi ile dolup taşması dolayısıyla travmaya sebep olur. Cezalandırıcı bir üst-benlik (süperego) dürtü enerjilerinin kabul edilemez şekilde açığa çıkmasına suçlulukla cevap verecektir; bu da nevrotik bozuklukların alamet-i farikasıdır. En nihayetinde, eğer benlik boşaltılması gereken dürtülerin baskısı ve karşılaştığı gerçekliğin getirdiği kısıtlamaların arasını bulamazsa, ağır gerilemelere (regresyonlara) sebep olacak şekilde çökebilir veya bilgi işleme ve uyum

sağlama kabiliyetini ağır şekilde kısıtlayacak savunmacı bariyerler inşa edebilir.

Organizma Metaforuna Dayalı Modeller: Organizma metaforu, psikanaliz çevrelerindeki en yaygın metafordur. Bu metafordan yararlanan gelişim teorisyenleri insan zihnini az gelişkinlikten (olgunlaşmamış) çok gelişkin (olgun) durumlara doğru tedricen ilerleyen bir organizma olarak algılar. Ele aldığımız teorisyenlerin bir kısmı, mesela Spitz (1965) ve Erikson, ilişkili bir metafor benimsemişlerdir; epigenetik gelişim modeli. Epigenez, ontogenezin aksine, embriyolojiden türemiştir ve organizmanın bir dizi hiyerarşik gelişim aşamasından geçerken önceki aşamaların karakteristik özelliklerini korumasını anlatır. Bu özelliklerin kökü, organizmaların kalıtsal mirasıyla geçen bileşenlerin içindedir. Gelişim modeli, organizmayı etkileyen çevresel güçlere karşı organizmanın içinden doğan ve genetik hafızasına kazılı, önceden programlanmış aşamaların veya evrelerin katman katman ortaya serilmesini vurgular.

Organizma metaforunda, zihin gelişmek ve büyümek için beslenmeye ihtiyaç duyar. Beslenmenin kaynağı ilişkideki taraflar arasındaki etkileşimdir. Çocuk, bakımvereniyle bir ilişki kurar ve gıdasını sevgi, ilgi, şefkat, fedakarlık ve uyumlanma formunda alır. Çocuklar, taklit ve çeşitli **içselleştirme** biçimleri, misal **içe alım** (dürtü teorisi), **içe atım** (nesne ilişkileri teorisi) ve özdeşim (benlik psikolojisi) gibi süreçler aracılığıyla gıdalarını alırlar (bu terimlerle ilgili kafa karışıklığını açıklığa kavuşturmak için bkz. Schafer, 1968). İlişkinin besleyici değeri, büyüyen çocuklar için protein olur. Sindirdiklerini metabolize eder, sonra da psişik yapıya dönüştürürler. Bu metafor, çocuğun nesneyle ilişkisinin yeterliliğini –veya yetersizliğini– vurgular. Nesnenin çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verme kapasitesinin, çocuğun süregiden evrelerde tatmin edici şekilde ilerleyip ilerlemeyeceğini belirlediği tespitinde bulunur. Nesnenin verdiği besin zehirliyse, yani öfke veya depresyonla kirlenmişse, çocuk da psişik bir hazımsızlık yaşar ve içe aldığı nesneyi metabolize edemez.

Diğer psikobiyolojik süreçler arasında homeostaz, savaş veya kaç tepkisi, uyum sağlama ilkeleri yer alır. Normal gelişim, kişinin her aşamada ideal büyüme durumuna ne kadar yaklaştığıyla veya çevresine ne kadar uyum sağladığıyla ölçülür. Öte yandan, kişinin psişik gelişimi bakımverenlerin besleyiciliğine bağlı olduğundan ötürü, yetersiz bes-

lenmek veya toksinlere yani travmaya maruz kalmak psikopatolojilere sebep olur.

Teorileri dikkatinize sunduğumuz yerlerde, her teorinin bu perspektifi açıklamak için kullandığı temel metaforun varyantını da inceleyiyoruz. Şunlara yer vereceğiz: a) Freud, ağız yoluyla alma modelini kullanmıştır (1912, 1917; Schafer, 1968), b) Mahler embriyolojik modeli kullanmıştır (1968, 1975) c) Kohut, yer değiştirme modelini kullanmıştır (1971, 1977, 1984) d) Stern bakım verenin uyumlanmasında Kendilik Alanları'ndan bahsetmiştir ve e) bağlanma teorisyenleri evrimsel bir perspektiften yararlanmıştır (Bowlby, 1969). Bu modeller tutarlı ilerleyen ve bu çalışmada yer verdiğimiz diğer teoriler ise Abraham, Anna Freud, Hartmann, Spitz, Blos, Greenspan, Klein, Winnicott ve Kernberg'in teorileridir.

Bağlam metaforuna dayalı modeller: Bağlam metaforu, büyümeyle ilgili makine metaforu ve ağız yoluyla alma modelinin bazı sakıncalı kısımlarını elemiştir. Pepper (1942) şöyle der:

Bağlamcılıktan bahsetmeye başladığımızda, analitik bir teoriden sentetik olana geçiş yapıyoruz demektir. Sentetik teorilerin asıl özelliği temel metaforlarının, iyi bilinen kavramlarla yapılsa dahi tam manasıyla ve tatminkar şekilde gösterilemeyeceğidir... Ortak kanıları takip ederek çıkarsayabileceğimiz ve bağlamsalılığın kaynağını bize en iyi şekilde ifade edecek terim muhtemelen tarihî olaydır (s.232).

Bağlam metaforu, her sistemin birbiriyle bağlantılı unsurlardan oluştuğunu ve bu unsurların toplamının tek tek parçalardan daha büyük olduğunu ileri sürer. Bu metafora göre hiçbir parça diğer parçalardan bağımsız olarak anlaşılabilir; fakat her parça muhakkak surette bir diğer parçayla ilişkili de değildir. Bu teorilerin asıl kavramsal yapısı bireylerin kendi tecrübelerine ne şekilde anlam attiğini anlamaya odaklanır. Tecrübelerle atfedilen bu anlamlar kişinin hayatını tasvir eden tarihî bir anlatının içinde tıpkı kilime dokunur gibi bir araya gelirler.

Anlam alanına odaklanarak bu metafordan yararlanan bir gelişim teorisi oluşturmak mümkündür fakat bu teori daha önce ele aldığımız klasik gelişim teorilerinden farklı olacaktır. Bu teorinin amacı, tecrübeye atfedilen anlamların doğuşuna ve örgütlenişine dair bir açıklama sunmaktır. Bunu yaparken de insanın tecrübelerini ve bu tecrübeyi çeşitli belirtilere dönüştürerek elde ettiği kodu tahlil eder. İnsanın kendi

tecrübelerinden nasıl anlam çıkardığını, ayrıca bu deneyimlerin anlamını şekillendiren unsurları açıklar. Buna ek olarak, her insanın hayat tecrübesinin belirli dönemlerinde geliştirdiği benzersiz yorumu açığa kavuşturur ve her insanın kendi tecrübesinin çeşitli unsurlarını bir araya getirip anlamlı bir temayla bütünleştirmesini sağlayan gelişim sürecini anlatır. Bu bütünlük, daha sonra kişinin kendine dair anlatısını teşkil edecektir. Pek çok ilişkisel psikanaliz teorisyeninin bu metafordan yararlanması hasebiyle kendi görüşleriyle tutarlı bir gelişim teorisi oluşturmakta zorluk çekmesi tesadüf değildir. Palombo'nun, Kohut'un kurduğu kendilik psikolojisine dair sunduğu gelişim modeli, bağlam metaforuna uyan gelişim teorilerine örnek teşkil etmektedir. Bu metaforun merkezindeki anlatı, hastaların iç tutarlılık arayışıdır.

Özet olarak, elimizdeki analitik çerçeveyi her bir gelişim teorisi için kullandığımızda, o teorinin tutarlılığını ve bütünlüğünü değerlendirecek kriterlere de sahip oluruz. Tutarlılık terimiyle kastettiğimiz; teorisyenin tek bir metafordan yararlanıp birden fazla metafordan kaçınmasıdır; zira metaforların birbirine karıştırılarak kullanılması açıklıktan ziyade karışıklık yaratmaktadır. Bütünlük dediğimiz zaman da bir gelişim teorisinin bebekler ve çocukların psikik olgularını mümkün olduğunca kapsamasını kastediyoruz.

Paradigmalar ve Gelişim Teorileri

Gelişim teorilerinin paradigma mı yoksa teorisyenin toplumsal/kültürel çocuk yetiştirme kodlarını yansıtan kültüre bağlı yaratımlar mı olduğu sorusuna dönelim şimdi. Şunu demek istiyoruz: Gelişim teorileri gelişimin gidişatıyla ilgili evrensel önermelerle dolu hipotezler içeren paradigmalar mıdır yoksa toplumsal/kültürel bir grubun sağlıklı bireye dair görüşüne dayalı “ideal tipler” veya prototipler mi barındırır? Bu ihtilaf, felsefeciler ve psikanalistler arasında hâlâ süregelen bir tartışma konusudur.

Bilimsel Devrimlerin Yapısı (1970a) adlı klasik eserinde **paradigma** terimini ilk kez kullanan teorisyen Kuhn idi. Bu çalışmada, Kuhn doğa bilimleri tarihinde arka arkaya farklı teorilerin bilim çevrelerine hâkim olduğu tezini öne sürüyordu. Her teori belli bir süre hegemonyayı elinde tutuyor, sonrasında farklı bir teori tarafından alaşağı ediliyor, bu yeni teori de eskisinin yerine geçiyordu. Kuhn'un paradigma adını verdiği bu teoriler bütünü, araştırmacıların gözlemlerini içeren önerme

veya hipotez setlerinden oluşur. Hipotezler, olaylar/olgular arasındaki nedensel ilişkileri tanımladığı düşünülen ve yasaya benzeyen kurgulardır. Bu hipotezlerde vücut bulan yasalar, bağlamı fark etmeksizin, evrensel olarak geçerlidir. Bir paradigma alaşağı edildiğinde, yerine bir başkası geçer.

Bazı teorisyenler de Kuhn'un tezinden hareketle şu çıkarımı yapmıştır: Teoriler, bilim insanlarının bu teorileri oluşturdukları dönemde çevrelerine dair sundukları açıklamaların kültüre bağlı olarak şekillenen edisyonlarından ibarettir. Her edisyon, tarihin belirli bir dönemindeki önyargıları yansıtır. Bilim filozofları da dahil olmak üzere birtakım başka bilim adamları da Kuhn'un yorumuna katılmamış ve bilginin kültüre bağlı olduğu fikrini kabul edilemez bulmuşlardır; zira bu, nihai gerçeklerin olamayacağı, her kültürün gerçeğinin bir diğerininki kadar geçerli olabileceği anlamına gelir (Kuhn, 1970b). Kuhn'un çalışmasıyla ilgili farklılaşan yorumlar **pozitivist** perspektife sahip olanlar ile **hermenötik veya sosyal inşacı** yaklaşımlara sahip olanlar arasındaki gerilimi yansıtır. Bu felsefi tartışmaların, psikanalitik çevrelerde de karşılığı vardır (Stern, 2002).

Pozitivistler, bilimin mantık ve ampirik olgular tarafından kontrol edilen sistematik bir kamu teşebbüsü işlevi gördüğünü, amacının da içinde yaşadığımız dünyanın hakikatini formüle etmek olduğunu söylerler (bkz: Bernstein, 1983). Dışsal veya tecrübeden uzak verinin kaynağı da duyumsal gözlemdir. Hastaların kendi içe bakış faaliyetinin sonucunda gelen bildirimlerin, ki Freud bunların tarafsızca süzülen dikkat ve çağrışımlar aracılığıyla elde edilebileceğini düşünüyordu, kaynağı içsel ve ruhsal olaylardır. Her iki kaynak da eşit ölçüde geçerli veri sağlar. Doğa yasaları bu gözlemlerden doğar ve doğaya içkin düzeni gösterir. Bu yasalar veya genel hipotezler, artan genelleme ve karmaşıklık hiyerarşisinde sıraya konur. Söz konusu hipotezleri sınamak için ortaya çıkan olguları verilerden doğan gözlemlerle ele almak gerekir. Sınanmış hipotezlere dayalı olarak tahmin yapmak mümkündür. Görülen şey, bağımsız varoluşa sahip öznelerden oluşan bir evrendir (bkz. Scheffler, 1982).

Kabaca tanımlayacak olursak postmodern hareketin savunucuları diyebileceğimiz pozivitizm eleştirmenleri, mesela öznelerarası ve **ilişkisel psikanaliz** teorisyenleri, alternatif görüşler sunarlar. Tek ve sabit bir gerçeklikten ziyade birden fazla gerçekliğin olduğunu ileri sürerler.

Bu teorisyenlere göre bütün veriler teorilere bağlıdır ve nesnel ya da bağlamdan bağımsız değil bağlamsaldır; gözlemci ve gözlemlenen ayrıştırılmaz. Olaylar arasında nedensel ilişki kurmak mümkün değildir; mümkün olan tek şey olaylar sekansındaki örüntüleri fark etmek ve anlamaktır; nihayetinde sorgulama ve araştırma hiçbir zaman kişinin sahip olduğu değerlerden bağımsız olamaz (Guba, 1990). Bu ilkeler de bizi şu sonuca götürür: Teoriler ideografiktir, anlattıkları olgulara uygun örüntülere dair betimleyici açıklamalar yaparlar. Her disiplin, kendi meşruiyetini farklı inanç sistemlerine, farklı metodolojilere dayandırır ve her biri farklı hedeflerin peşinden gider. Bazı radikal pozitivizm eleştirilenleri işi öyle ileri götürürler ki doğa bilimlerinin dahi açıklamaya çalıştıkları evrene dair sofistike ve kültüre bağlı teorilerden fazlasını sunmadığını iddia ederler. Diğerleri de doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasında uzlaştırılmaz farklılıklar olduğu konusunda ısrarcıdır. Bir kısmı da pozitivist yaklaşımların doğa bilimleri açısından başarılı olduğunu fakat sosyal bilimler için inşacı veya hermenötik yaklaşımların daha uygun olduğunu öne sürerler (Saleeby, 1994).

Nörolog olmak için eğitim alan Freud, kendini dünyayı olduğu gibi açıklayan bir bilim adamı olarak görüyordu. Bu pozitivist duruşu dolayısıyla psikanalistler yıllar boyunca psikanalizin bilimler arasında yerini alması gerektiğini konusunda ısrarcı davrandı; psikanaliz de fizik ya da biyoloji gibi bir bilim olmalıydı. 20. yüzyılın ilk yarısından 1960'lara kadar, Hartmann (1958, 1964) ve Rapaport (1951, 1960) gibi psikanalistler doğa bilimleri modelini kendi alanlarına uyarlamaya çalıştılar ve psikanaliz teorisini bilimsel paradigma konumuna taşımayı umut ettiler. İnsanın gelişimine kılavuzluk eden genel yasaları ve zihnin işleyişini keşfetmek istediler. Onlara göre, gelişim teorisi dediğimiz şey bütün çocukları yetişkinlik dönemine getiren aşamaları veya gelişim evrelerini formüle etmektir. Psikopatoloji teorileri de benzer şekilde nevrotik çatışmaların evrensel olduğunu ifade etmiş veya travma gibi toksinlerin hastaların bozukluklarına sebep olduğu yönündeki tıbbi görüşü model almışlardır. Bu pozitivist psikanalistler, paradigma mahiyetindeki psikanalitik teorilerin kendi metapsikolojik formülasyonlarına ulaşmak üzere bilimsel yöntemden yararlandıkları konusunda ısrarcı davranmışlardır. Bu psikanalistlerin insan zihninin işleyişine dair tanımları, açıklamalarımızdan bağımsız şekilde varlık gösteren bir nesnel gerçeklik olduğunu ileri sürer.

Pozitivizmin hegemonyasının çöküşüyle, psikanalistlerin bu yön-deki umutları solup gitti. Rölativist yanlılıklarıyla hermenötik ve sos-yal inşacı yaklaşımlar, pozitivistlerin her şeye atfetmek istediği kesin-liği yerinden etti (Berger & Luckmann, 1966; Gergen & Gergen, 1983, 1986; Hoffman, 1992; McGuire, 1990; Ricoeur, 1980). Benlik psiko-lojisinin hegemonyası nesne ilişkileri, bağlanma, kendilik psikoloji-si, öznelarasılık, kişilerarası alan, ilişkisel ve diğer türlü psikanaliz teorilerinin artışı sonucunda çözüldü. Bu teorilerin her biri, Freud'un klasik modeline getirilen eleştirilerle inşa edilmişti.

Bu eleştirilere cevap olarak Basch (1976, 1988) ve Lichtenberg (1983) gibi pozitivistler, bağlanma teorisyenleri (Schore, 1994, 2000) ve diğer alanlardaki teorisyenler de söz konusu kavramların içinde ya-ratıldıkları toplumsal-kültürel bağlamdan türediği ve bu toplumsal-kül-türel bağlamın kendi toplumunun üyelerini hiçbir şekilde aşamayacak bir dünya görüşüyle donattığı fikrini reddetmişlerdir. Bahsettiğimiz te-orisyenler, kendi teorilerini dayandırdıkları felsefi zemini her daim açık bir şekilde ortaya koymamışlardır; bu durum da konuları hakkında bir kafa karışıklığına yol açmıştır. Daha yakın zamanda, bazı teorisyenler nörobilimleri psikanalitik metapsikolojinin bulgularıyla birleştirme ça-basıyla (Solms & Turnbull, 2002) karmaşıklık veya kaos teorisini, po-zitivist konuların eleştirisiyle gündemimize giren sorunların pek ço-ğunu çözen sistemler yaklaşımı olarak öne sürmektedir (Miller, 2004).

Buraya kadar, alanın iki kutbunu dikkatinize sunduk ve konuları biraz daha basitleştirerek anlattık. Esasında, bu tartışma ortaya çeşitli görüşler koyan birçok katılımcıdan ötürü çok daha karmaşık bir tartış-ma. Bazı ekoller, kendi gelişim teorilerini oluşturmayı önemsemiyor; bir kısmıysa böyle bir teoriye gerek bile duymuyor. Psikanalistler ise, kendilerine yöneltilen eleştirilere karşılık vermek için kendilerini ge-liştirmeye devam ediyorlar.

Özet ve Sonuç

Psikanalistler Freud'un tesis ettiği gelişim teorilerinin insan dav-ranışını anlama konusunda aslı bir rol oynadığı ilkesiyle genel olarak hemfikirdirler. Bu teoriler, geçmiş yaşantılar, şimdiki kişilik yapısı ve psikopatoloji arasındaki ilişkiyi anlamak üzere kavramsal çerçeve su-nar. Buna ek olarak, mevcut gelişim teorileri klinik pratiğin ayrılmaz parçasıdır çünkü psikanalitik klinik teorileri gelişimsel psikopatoloji il-

kelerini kabul eder; bütün psikopatolojiler gelişim esnasında olanların yansması veya erken bir gelişim evresine dönüş olarak anlaşılabilir.

Tarihsel olarak baktığımızda, Freud'un kendi gelişim teorisini inşa ederken üç varsayıma dayandığını söyleyebiliriz. Bu varsayımlar; ontogenezin filogenezi tekrarladığı yani bir türün her üyesinin o türün tarihindeki büyük olayları gelişim esnasında yeniden etkinleştirdiği; regresif durumların çocukluğun ilk dönemlerinde yaşananların benzeri olduğu; son olarak da psikanaliz esnasında, unutulmuş bir anıya dair bastırmayı kaldırmamanın çocuklukta yaşanan gerçek ve somut olayları ortaya çıkarmaya yardımcı olduğuydu. Bu varsayımların temelinde yatan ilke kişinin patolojisi, o kişiye özel klinik teori ve kişinin gelişimi esnasında yaşadıkları arasında doğrudan bir ilişki olduğuydu. Biz de bu durumu *sıkı ilişki* olarak tanımlıyoruz. Freud'dan sonra gelişen farklı psikanaliz ekolleri, üç ilkenin birini ya da ikisini reddederken bu varsayımların bir kısmını kendi teorileri içinde muhafaza ettiler.

Farklı teorileri karşılaştırma ve kıyaslama işini kolaylaştırmak üzere, gelişim teorilerinin formülasyonu için kullanılacak betimleyici, kişilerarası veya intrapsişik perspektifli metodolojileri ele aldık. Her metodolojinin güçlü ve zayıf tarafları var; fakat bir gelişim teorisi oluştururken metodolojileri birleştirmek verilerin birbiriyle çatışan perspektifler aracılığıyla elde edilmesine sebep olabilir. Dahası, bir gelişim teorisinin ortaya kapsayıcı bir model atması için pek çok soruya cevap vermesi gerekir. İnsanın doğası ve yetiştirilme tarzı gelişim sürecine nasıl katkı sağlar? Gelişim evreler halinde mi yaşanır yoksa çocukların yaşam döngüsü boyunca sürekli karşılaştığı meselelerle mi görünür olur? Ruhsal yapılar nasıl şekillenir? Bu ve benzeri pek çok soru gelişim teorisinin modeline yön verir.

Bu teorilerin tutarlılığını ve bütünlüğünü değerlendirmeye yarayacak olası bir kriter sunduk; böylelikle yalnızca sorulara verilen cevaplar kapsayıcı olmakla kalmayacak, aynı zamanda herhangi bir teori içindeki verileri düzenleyen anlatı türü de ortaya çıkacaktı. Her anlatının içinde temel bir metafor vardır. Bu metafor, anlatının içeriğini örgütleyen aslî temayı dikkatimize sunar. Bu kriteri uyguladığımızda bir gelişim teorisinin tutarlı veya tutarsız olduğunu, bu teorisinin metaforları karıştırarak kullanıp kullanmadığını ve metaforunun içindeki verileri uygun biçimde düzenleyip düzenlemediğini, yaptığı açıklamaların eksiksiz olup olmadığını değerlendirmek mümkün hale geliyor.

En nihayetinde de gelişim teorilerinin paradigma mı yoksa belli bir toplumsal/kültürlü grubun çocuk yetiştirme kodlarını yansıtan, kültüre bağlı üretimler mi olduğu sorusunu ele aldık. Bazı teorisyenlerin psikanalizin bilimler arasında yerini alması gerektiğini savunduğunu belirttik; bu teorisyenlere göre psikanaliz de hipotezleri doğrulamak ya da yanlışlamak için bilimsel yöntemlerden yararlanıyordu. Bazı teorisyenler de *toplumsal-inşacı* veya *hermenötik* bir görüş benimseyip beşeri bir bilim olan psikanalizin, doğa bilimlerinin gerekliliklerine uyamayacağını düşünmektedir. Psikanalizin bir bilim dalı olduğu görüşüne karşı çıkan ve psikanaliz teorisine katkı sağlayan bazı düşünürler de Freud'un klinik çalışmalarının, kendi metinleri üzerinde çalışan hermenötik uzmanlarının yaptığı çalışmalara benzediği yönünde yorumlar getirmişlerdir. Bu yorumlayıcı metodolojinin kullanımına örnek olarak da Freud'un hastalarının rüya analizlerini iktibas ederler. Fakat hermenötik ve toplumsal-inşacı yaklaşımlar şöyle bir sıkıntıyla karşı karşıyadır: Metodolojileri, ampirik veri toplamaya ve düzenlemeye uygun olmadığı için herhangi bir gelişim teorisi oluşturmak üzere kullanılamazlar.

Anahtar kelimeler:

Anlatılar • Bağlam Metaforu • Bastırma • Betimleyici perspektif • Dinamik bakış Açısı • Epigenez • Fenotip • Filogenez • Gelişim psikopatolojisi • Gerileme durumları • Hermenötik • İçe alım • İçe atım • İçselleştirme • İntrapsişik perspektif • Kişilerarası perspektif • Makine metaforu • Ontogenez • Organizma metaforu • Özdeşim • Paradigma • Pozitivist • Psikodinamik • Sosyal inşacı • Temel metafor

Kaynaklar

- Abraham, K. (1924/1927). A short study of the development of the libido, viewed in the light of mental disorders. In *Selected papers of Karl Abraham*. New York: Basic Books.
- Basch, M. F. (1976). Psychoanalysis and communication science. *The Annual of Psychoanalysis* (Vol. 4, pp. 385 – 421). New York: Universities Press.
- Basch, M. F. (1988). *Understanding psychotherapy: The science behind the art*. New York: Basic Books.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Doubleday, Anchor Books.
- Bernstein, R. J. (1983). *Beyond objectivism and relativism: Science hermeneutics and praxis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162 – 186.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. I: Attachment*. New York: Basic Books.

- Erikson, E. H. (1964). *Childhood and society*. New York: W.W. Norton.
- Erikson, E. H. (1980). Elements of a psychoanalytic theory of psychosexual development. In S. I. Greenspan & G. H. Pollack (Eds.), *The course of life: Psychoanalytic contributions toward understanding personality development. I. Infancy and early childhood*. Washington, DC: US Government Printing Office, National Institute of Mental Health.
- Fonagy, P., & Target, M. (2003). *Psychoanalytic theories: Perspectives from developmental psychopathology*. Philadelphia: Whurr Publishers.
- Freud, A. (1936/ 1966). *The ego and the mechanisms of defense*. New York: International Universities Press.
- Freud, S. (1894). The neuro-psychoses of defence. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 3, pp. 43 – 69). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1895). Studies on hysteria. In J. Strachey (Ed.), *Standard edition* (Vol. 2). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 7, pp. 125 – 247). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1912). The dynamics of the transference. In J. Strachey (Ed.), *Standard edition* (Vol. 12). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1913). *Totem and taboo*. In J. Strachey (Ed.), *Standard edition* (Vol. 13, pp. 1 – 163). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1917a). *Introductory lectures on psycho-analysis, Part III* (Standard edition, Vol. 16). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1917b). Lecture XXII. Some thoughts on development and regression – Aetiology. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 16, pp. 339 – 357). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1918). From the history of an infantile neurosis. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 17, pp. 3 – 124). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1923). The Ego and the Id. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 19, pp. 3–66). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1924). The dissolution of the Oedipus complex. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 19 pp. 173 – 182). London: The Hogarth Press.
- Freud, S. (1925). *Inhibitions, symptom and anxiety*. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition* (Vol. 20). London: The Hogarth Press.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. M. (1983). Narratives of the self. In T. Sarbin & K. Scheibe (Eds.), *Studies in social identity* (pp. 254 – 273). New York: Praeger.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. M. (1986). Narrative form and the construction of psychological science. In T. Sarbin (Ed.), *Narrative psychology* (pp. 254 – 273). New York: Praeger.
- Greenspan, S. I. (1989). *The development of the ego: Implications for personality theory, psychopathology, and the psychotherapeutic process*. Madison, CT: International Universities Press.
- Greenspan, S. I. (1997). *The growth of mind and the endangered origins of intelligence*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Guba, E.G. (1990). The alternative paradigm dialogue. In E. G. Guba (Ed.), *The paradigm dialogue* (pp. 17 – 30). Newbury Park: Sage.
- Hartmann, H. (1958). *Ego psychology and the problem of adaptation*. New York: International Universities Press.
- Hartmann, H. (1964). The development of the ego concept in Freud's work. In H. Hartmann (Ed.), *Essays in ego psychology* (Ch. 14). New York: International universities Press.
- Hoffman, I. Z. (1992). Some practical implications of a social-constructivist view of the psychoanalytic situation. *Psychoanalytic Dialogues*, 2 (3), 287 – 304.

- Holt, R. R. (1972). Freud's mechanistic and humanistic images of man. *Psychoanalysis and Contemporary Science*, 1, 3 – 24.
- Howard, G. S. (1991). Culture tales: A narrative approach to thinking, cross-cultural psychology, and psychotherapy. *American Psychologist*, 46 (3), 187 – 197.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Jason Aronson.
- Kernberg, O. F. (1976). *Object relations theory and clinical psychoanalysis*. New York: Jason Aronson.
- Klein, M. (1923). The development of a child. *International Journal of Psychoanalysis*, 4, 419–473.
- Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 7, 459 – 483.
- Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (1984). In A. Goldberg (Ed.), *How does analysis cure?* Chicago: The University of Chicago Press.
- Kuhn, T. S. (1970a). *The structure of scientific revolutions* (2nd ed., Foundations of the Unity of Science, No. 2). Chicago: University of Chicago Press.
- Kuhn, T. S. (1970b). Reflections on my critics. In I. Lakatos & A. Musgrave (Eds.), *Criticism and the growth of knowledge: Proceedings of the International Colloquium in the Philosophy of Science, 1965*, London (Vol. 4 p. 2). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by* (pp. 31 – 278). Chicago: University of Chicago Press.
- Lichtenberg, J. D. (1983). *Psychoanalysis and infant research*. New Jersey: The Analytic Press.
- Mahler, M. S. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation* (Chaps. 1 & 2). New York: International Universities Press.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant* (Part 11, pp. 39 – 122). New York: Basic Books.
- Masson, J. M. (1985). *The assault on truth: Freud's suppression of the seduction theory*. New York: Penguin Press.
- McGuire, M. (1990). The rhetoric of narrative: A hermeneutic critical theory. In B. K. Britton & A. D. Pellegrini (Eds.), *Narrative thought and narrative language* (pp. 219 – 236). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Miller, M. L. (2004). Dynamic systems and the therapeutic action of the analyst. In J. Reppen, J. Tucker, & M. A. Schulman (Eds.), *Way beyond Freud: Postmodern psychoanalysis observed*. London: Open Gate Press.
- Mitchell, S. A. (1988). *Relational concepts in psychoanalysis: An interation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mitchell, W. J. T. (Ed.). (1980). *On narrative*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Palombo, J. (1991a). Bridging the chasm between developmental theory and clinical theory, Part 1: The chasm. In A. Goldberg (Ed.), *The annual of psychoanalysis* (Vol. 19, pp. 151 – 174). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Palombo, J. (1991b). Bridging the chasm between developmental theory and clinical theory, Part 2: The bridge. In A. Goldberg (Ed.), *The annual of psychoanalysis* (Vol. 19, pp. 175 – 193). Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Palombo, J. (1992). Narratives, self-cohesion, and the patient's search for meaning. *Clinical Social Work Journal*, 20 (3), 249 – 270.

- Palombo, J. (1996). Paradigms, metaphors, and narratives: Stories we tell about development. *Journal of Analytic Social Work*, 4 (3), 31 – 59.
- Palombo, J. (2006). *Nonverbal learning disabilities: A clinical perspective*. New York: W. W. Norton.
- Pepper, S. (1942). *World hypotheses*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Polkinghorne, D. E. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. New York: State University of New York Press.
- Rapaport, D. (1951). The conceptual model of psychoanalysis. In M. Gill (Ed.), *The collected papers of David Rapaport* (pp. 405 – 431). New York: Basic Books.
- Rapaport, D. (1960). The structure of psychoanalytic theory: A systematizing attempt. *Psychological Issue*, 2 (2), *Monograph 6*.
- Ricoeur, P. (1980). Narrative time. In W. J. T. Mitchell (Ed.), *On narrative* (pp. 165 – 186). Chicago: The University of Chicago Press.
- Saleebey, D. (1994). Culture, theory, and narrative: The intersection of meanings in practice. *Social Work*, 39 (4), 351 – 359.
- Sarbin, T. R. (1986). The narrative as a root metaphor for psychology. In T. R. Sarbin (Ed.), *Narrative psychology: The storied nature of human conduct* (pp. 3 – 21). New York: Praeger.
- Schafer, R., (1968). *Aspects of internalization*. New York: International Universities Press.
- Schafer, R. (1980). Narration in the psychoanalytic dialogue. In W. J. T. Mitchell (Ed.), *On narrative* (pp. 25 – 50). Chicago: The University of Chicago Press.
- Schafer, R. (1981). *Narrative actions in psychoanalysis*. Worcester, MA: Clark University Press.
- Schafer, R. (1983). *The analytic attitude*. New York: Basic Books.
- Scheffler, I. (1982). *Science and subjectivity*. Indianapolis: Hackett.
- Scholes, R., & Kellogg, R. (1966). *The nature of narrative*. London: Oxford University Press.
- Schore, A. N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self: The neurobiology of emotional development*. Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum.
- Schore, A. N. (2000). Attachment and the regulation of the right brain. *Attachment and Human Development*, 2 (1), 23 – 47.
- Solms, M., & Turnbull, O. (2002). *The brain and the inner world: An introduction to the neuroscience of subjective experience*. New York: Other Press.
- Spence, D. P. (1982). *Narrative truth and historical truth*. New York: W.W. Norton.
- Spence, D. P. (1987). *The Freudian metaphor: Toward paradigm change in psychoanalysis*. New York: W.W. Norton.
- Spitz, R. A. (1965). *The first year of life: A psychoanalytic study of normal and deviant development of object relations*. New York: International Universities Press.
- Stern, D. B. (2002). What you know first: Construction and deconstruction in relational psychoanalysis. In S. Fairfield, L. Layton, & C. Stack (Eds.), *Bringing the plague: Toward a postmodern psychoanalysis* (pp. 167 – 194). New York: Other Press.
- Stern, D. N. (1985). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.
- White, H. (1980). The value of narrativity in the representation of reality. In W. J. T. Mitchell (Ed.), *On narrative* (pp. 1 – 24). Chicago: The University of Chicago Press.
- Winnicott, D. W. (1965). *Maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. London: Hogarth Press.

1. BÖLÜM

Sigmund Freud (1856-1939)

Yayın Dönemi (1888-1950)

Biyografik Bilgiler

Sigismund Schlomo Freud şimdi Çekoslovakya topraklarında yer alan ve Pribor adı verilen Freiberg, Moravia’da, 5 Mayıs 1856’da doğdu. 1873 yılında, 17 yaşında Viyana Üniversitesi’ne girdikten sonra isminin kısaltılmış versiyonu olan “Sigmund”u kullanmaya başladı. Freud’un Hasidik Yahudi aile tarihi erken ölümler ve o dönemde yaygın görülen sık boşanmalar ve evliliklerle doludur ve oldukça karmaşık bir yapı arz eder. Freud’un fakir bir yün tüccarı olan babası, Amalia Nathanson ile evlendiğinde 40, Amalia da 20 yaşındaydı. Bu babasının üçüncü evliliğiydi ve bu evlilikten yedi çocuğu oldu; en büyükleri de Sigmund’dur. Sigmund Freud, dört yaşına girdiğinde geleceğe dair umutlarla dolu bu orta sınıf aile Leipzig’den Viyana’ya taşındı ve hayatlarının merkezine parlak çocuk Sigmund’un akademik potansiyelini gerçekleştirmesine destek olma çabaları oturdu. Freud, 1873 yılında 17 yaşındayken liseden yüksek başarıyla mezun oldu ve Viyana Üniversitesi’ne girdi. Üniversitenin özgürlükçü atmosferi anti-Semizmten oldukça uzaktı ve Freud da bu ilham verici çevrenin etkisiyle gittikçe gelişti.

Laboratuvar Araştırmaları, Askerlik Hizmeti ve Tıp

Freud, hâlâ ailesinin evinde yaşadığı dönemde, Ernst Wilhelm von Brücke’ün fizyoloji laboratuvarında çalıştı (1876-1882) ve hevesli araştırmacı kişiliğinin tohumlarını burada attı. Freud, Darwinci olarak bilinen iki profesöründen bilhassa etkilendi (Ritvo, 1965). Bunlardan

biri zooloji dersleri veren Carl Claus, öbürü de Freud'un bir baba figürü olarak gördüğü Brucke'tü; Brucke'ün pozitivizmi, Freud'un fikir hayatına en büyük tesirde bulunan anlayıştı. Freud, zorunlu askerlik hizmetini 1879'dan 1880'e Avusturya ordusunda ifa etti; hasta askerlerle ilgilenmek onun işiydi. Bu dönemdeki can sıkıntısını aşmak için John Stuart Mills'in makalelerini Almancaya tercüme etti. 1881 yılında 25 yaşındayken tıp bölümünden mezun oldu ve 1882'de Viyana Hastanesi'nde asistan doktor olarak çalışmaya başladı. 1886'ya kadar burada kaldı ve o sene kendi psikiyatri kliniğini açmak üzere istifa etti. Bu hamlenin ardından, meslekî ilgisi nöro-anatomiden psikiyatriye kaydı (Gay, 1988, s.30-37; Sulloway, 1979, s. 13-21).

Jean Martin Charcot ve Josef Breuer

Freud, 1885'ten 1886'ya kadar ilgilendiği alanlardaki gelişmelerle ilgili doymak bilmez merakını tatmin etmek için Jean Martin Charcot ile birlikte Salpetriere'de (Paris) hipnoz çalıştı; Charcot'un *Sinir Sistemi Bozuklukları* (1881) ile ilgili derslerini Almancaya çevirmişti. Charcot, hipnozun yalnızca histeriklerde ve nevrotiklerde görülen organik bir patolojik durum olduğunu düşünüyordu. Freud ise 1887'de Ernst Brucke'ün saygın meslektaşları aracılığıyla tanıştığı Josef Breuer (1842-1925) ile çalışırken hipnoz yöntemini kullanmaya başladı. En nihayetinde, 1897 yılında hipnozu tamamen bıraktı, zira etkisi olmadığına kanaat getirdi ve Breuer'in **katarsis yöntemini** kullanmaya başladı; bu da hastaların kendi zihinlerinden geçenleri serbest çağrışım aracılığıyla ortaya dökmelerine izin vermeyi gerektiriyordu. Breuer, Freud'un babacan akıl hocası, omuz omuza çalıştığı meslektaşı, *Histeri Üzerine* (1895) kitabının eş yazarı ve mali destekçisi oldu. 1898 yılında, Breuer ile yaptığı işbirliği sonlandı; zira Breuer, Freud'un histeriyle ilgili vardığı sonuçları ve adım adım geliştirdiği nevroz teorisini kuşkuyla karşılıyordu. Freud'un, bu bozuklukların bebeklik dönemindeki cinsellikten kaynaklandığı yönündeki varsayımlarını kabul edemiyordu.

Martha Bernays

Freud, 1882'de kız kardeşlerinden birini görmeye eve gittiği bir gün, Martha Bernays (1861-1951) ile tanıştı. Kıza o dakika âşik oldu ve 2 ay sonra nişanlandılar. 1886'da evlendiler. Martha, 8 yıl içinde üç oğlan, üç de kız çocuk doğurdu. Freudların ilk çocuğu Mathilde 1887'de doğdu, ardından 1889'da Jean Martin geldi, ismini Char-

cot'tan esinlenerek koymuşlardı, 1891'de Oliver doğdu, 1892'de Ernst dünyaya teşrif etti ve 1893'te de Sopherl (Sophie) doğdu. En küçükleri olan Annerl veya Anna 3 Aralık 1895'te Viyana'da dünyaya geldi (aileyle ilgili daha fazla bilgi için Anna Freud bölümündeki biyografik bilgi kısmına bakabilirsiniz). Freud 1896 yılında 40 yaşına bastı ve ailesini geçindirme derdi kariyeriyle ilgili kararlarını karşı durulamayacak ölçüde şekillendirdi.

Wilhelm Fliess: Proje, Freud'un Kendini Analizi ve Kokain Devri

1887'de, Freud Berlin'e misafir doktor olarak geldi ve Josef Breuer'in çevresinden Wilhelm Fliess (1858-1928) ile tanıştı. Fliess bir şekilde Freud'un zaptedilemeyen ilham perisi olarak bu yolculuğa başladı veya Freud'un Fliess'e yazdığı mektuptaki ifadesiyle söyleyecek olursak onun "kamu"su yani izleyicisiydi (Nunberg, 1969/1979, s.103). Freud'un, Breuer ile ilişkisi sona yaklaştıkça Fliess ile ilişkisi güçlendi. Freud'un titizlikle kullandığı gizlilik, koklamanın cinsel açıdan önemi ve biseksüellik kavramları Fliess'in kavramlarıydı.

Freud, *Project for a Scientific Psychology* (Bilimsel Bir Psikoloji Projesi) adlı çalışmasını hiçbir zaman yayımlamadı (1895a). Bu kitabın önemi, Freud'un zihinsel yaşamlarımızın temelindeki nörobiyolojik mekanizmaları ortaya çıkarmak için giriştiği iddialı çabalarda yatar. Freud'un bu konuda başlattığı sefer, hırsla ve istekle çıktığı bir seferdi; Fliess'e durumu 1895-1896 yıllarındaki mektuplaşmalarında aktarıyordu. Fakat karşısında çözemediği üç sorun duruyordu: 1) Belirli nevrotik semptomların ortaya çıkışını hangi faktörler belirliyordu? 2) Neden nevrotik bozuklukların yaygın sebebi her daim cinsellikti? 3) Bastırma mekanizmasını etkin hale getirmek için benlik hangi fizyolojik mekanizmaları kullanıyordu? Freud daha sonra bu sorulara, bilhassa sonuncuya, bulduğu cevapların güvenilmez ve sadra şifa olmayan cinsten olduğuna hükmetti. Nihayetinde, *Proje*'sinden vazgeçmek zorunda kaldı ve ruhsal aygıtın işleyişine dair nörofizyolojik açıklama arayışı da akamete uğradı. Freud, Fliess'e gözden geçirmesi için gönderdiği *Proje*'sinin kopyasını yok etmesini söyledi, fakat Fliess hiçbir zaman böyle bir şeye kalkışmadı. *Proje*'de yer alan fikirler ise Freud'un buluşçu tavrını sürdürmesini sağladı. Burada inşa ettiği yapıların pek çoğunu psikanalitik çerçeveye aktardı; bunlar arasında gerçeklik testi, birincil ve ikincil süreçler arasındaki usul ayrımı ve rüyaların bastırılmış arzuları açığa çıkardığı teorisi bulunuyordu.

1897-1898 yılları arasında, hastalarının rüyalarındaki malzemelere ulaşmak için **serbest çağrışım** yönteminden yararlanan Freud, Fliess'e kendi analiziyle ilgili sık sık yazdı. Serbest çağrışım; hastaların akıllarına geleni söylemesine izin veren, düşüncelerin ve duyguların açığa vurulmasını engelleyen her şeyi ayak altından kaldıran bir yöntemdir. Freud bu "kahramanca" deneyini psikanaliz teorisinin merkezine oturan belirleyici keşiflerle aklamıştır. Bu keşifler arasında a) nevrozun sebebine dair öne sürdüğü baştan çıkartma teorisinin terki, b) aile içi bir aşk hikayesi olan Ödipus karmaşası, c) bilinçdışı suçluluk, d) daha sonra psikoseksüel sentez olarak tanımlanacak cinsel gelişim evreleri (Makari, s.85-125), e) dil sürçmelerinin gerçeği ifşa edici niteliği, f) bastırılmış saldırgan hislerin gücü, g) rüyaların işleyişi, h) madde bağımlılığının mastürbasyonun yer değiştirmiş bir biçimi olduğu yönündeki psikolojik açıklama (Gay, 1988, s.96-102) vardır.

1884-1885 yıllarında Kokain Devri olarak bilinen dönem başladı. Alman bir doktor askerî birliklerin dirayetini artırmak için sınırlı sayıda kokain reçetesi yazmıştı. Freud da kokain adı verilen ve o zamanlar nadiren bilinen bu maddeyle Viyana Hastanesi Theodor Meynert Psikiyatri Bölümü'nde çalışırken karşılaşmış ve çarçabuk ağrıyı dindiren, yatıştıran ve uyarıcı doğasından etkilenmişti. Bu ilginç madde üzerinde çeşitli araştırmalar yürüttü ve bulguladıklarını 1884'te "Kokain Üzerine" adlı bir makale olarak yayımladı. Fakat ilk önce arkadaşlarına da bahsettiği anestezi özellikleriyle ilgili bir şey yayımlamadığı için çok üzülürdü zira bu konuda Carl Koller önce davranmıştı ve artık kokainin minör cerrahide kullanılabilecek önemli bir lokal anestezi maddesi olduğunu bulan kişinin Carl Koller olduğu biliniyordu. 29 Ekim 1884'te Martha'ya yazdığı bir mektupta "kokain işi"nden bahsetti ve cerrahideki kullanımını kamunun dikkatine sunmadığı için aslan payını başkasını kaptırmaktan yakınıp başındaki sevdanın dikkatini dağıttığını ve araştırmasını yarım yamalak yapmasına sebep olduğunu ima etti. Fakat Freud, yine de kokainin depresyona çözüm bulmak, yorgunluğu gidermek ve genel olarak esenliği artırmak gibi özelliklerini şevkle savunuyordu. 1890'ların ortasında bağımlılık yapıcı özelliklerini iyice idrak edip bırakana kadar gittikçe azalan dozlarda da olsa kokain kullanmaya devam etti (Gay, 1988, s. 42-45).

Fliess ile yaptığı işbirliği başlarda çok yoğun idiyse de, Freud bir süre sonra aralarında homoseksüel tonlar barındıran bir flört oldu-

nu düşünmeye başlamıştı ve 1900'den sonra Fliess'e bağlılığı önemli ölçüde azaldı. İlişkileri 1904'te fikir mülkiyeti ve özgünlük üzerine kavga etmelerinin ardından mutsuz bir sonla hitama erdi (Gay, 1988, s.274-277). 1900 yılında *Rüyaların Yorumu*'nun yayımlanması Freud'un kendisi için yeni bir yol açma girişimlerinde dönüm noktası oldu.

Profesörlük ve Yer Değişikliği

Freud, 1885'ten beri psikiyatri bölümünün Privatdozent kadrosunda sıkışıp kalmıştı; bu düşük bir mevkiydi, doğrudan öğrencilerin ödedikleri ücretlerle geçinen, maaşsız bir hoca konumundaydı. Yalnızca siyasi bağlantılar kurarsa terfi edebilecekti. 1902 yılında, uzun bir bekleyişin ardından, İmparator Franz Josef Freud'u Ekstraordinaryüs Profesörlük gibi itibarlı bir mevkiyle ödüllendirdi; bundan sonra "Profesör" titrini kullanabilecekti. Onun için bu toplumsal itibara ve daha iyi para kazanmaya giden trenin biletiydi (Gay, 1988, s.136-137). Freud, kendisinin akademiye girişiyle psikanalizin de meşruiyet kazandığını düşünüyordu. 1891'de ailesiyle birlikte 1938'e kadar çalışıp yaşadığı Berggasse 19 adresine taşındı; ofisini de buraya aldı.

Çalışma Grupları

Fliess ile ilişkisi biterken, Freud söylediklerini dinleyecek sağlam bir kitleye ihtiyaç duyduğunu fark etti. 1902'nin güzünde, eski hastalarından Wilhelm Stekel'in (1886-1940) teklifiyle Çarşamba Psikoloji Cemiyeti'ni kurdu. Alfred Adler ve Stekel de dahil olmak üzere toplantıya dört doktoru davet etti. Sonrasında konuyla ilgilenen ama akademi çevresinde olmayan sıradan insanlar da davet edildi. Bu organizasyon Freud'un dairesine gerçekleşiyodu ve sonrasında Çarşamba Akşamı Toplantıları olarak yeniden isimlendirildi. 1908'in başında, Çarşamba Psikoloji Cemiyeti daha resmî, sorumlu ve profesyonel bir hal aldı ve Viyana Psikanaliz Derneği'ne dönüştü. 1910'da toplantılar Doktoren Collegium'da yapılmaya başlandı. Freud, toplantılara düzenli olarak katılıyordu, 1923 yılındaki vefatına kadar neredeyse hiçbir toplantıyı kaçırmadı (Gay, 1988, 1988, s.173-179; Nunberg, 1965, s.153-156)

Amerika Ziyareti

Massachusetts Worchester'de bulunan Clark Üniversitesi Rektörü Granville Stanley Hall tarafından ders vermeye davet edilen Freud, 1909 Eylül'ünde Amerika'ya tek ziyaretini gerçekleştirdi. Hall, Rous-

seau ile birlikte ergenlik kavramının mucitlerinden biriydi (Esman, 1993; Kaplan, 1984; Ross, 1972; Sulloway, 1979, s.263). Freud, 20 Ağustos 1909'da Sandor Ferenzci ve Jung ile birlikte Bremen'den denize açıldı. New York'ta onları Ernest Jones ve A.A Brill karşıladı. 10 Eylül'de Hall, Freud'a Fahri Hukuk Doktorluğu payesi verdi. Freud da psikanalizle ilgili çok olumlu tepkilerle karşılaşan beş doğaçlama ders verdi. Bu dersler *Psikanaliz Üzerine Beş Ders* ismiyle kitaplaştırıldı. Amerika'da kaldığı dönemde, Freud ünlü Amerikalı psikolog William James ile tanıştı. Bu Amerika gezisini gitgide ilgi çeken ve kabul gören psikanaliz disiplinin en başarılı kutlaması addediyordu. Bu şevkine, yakın zamanda, Freud'un varisi gibi görünen ele avuca sığmaz Jung'a yönelik ikircikli duygularının gölgesi düşecekti (Gay, 1988, s.206-213).

Komite

1912'nin yazında, Wilhelm Stekel, Alfred Adler ve Carl Jung ile yaşadığı uğraştırıcı teorik anlaşmazlıklardan ötürü, Freud psikanalize sadık bir psikolog olan Ernest Jones'un psikanalitik ortodoksiyi koruyacak gizli bir komite kurma fikrini kabul etti. Bu komitenin üyeleri Freud, Jones, Sandor Ferenzci, Otto Rank, Karl Abraham ve Hanns Sachs olacaktı. Budapeşte'nin varlıklı bira kaçakçılarından ve Freud'un eski hastalarından biri olan Anton von Freund, Komite'nin faaliyetlerini finansal olarak destekleyecek ve bununla birlikte psikanalitik yayıncılık girişimi başlatacaklardı. Max Eitingon ve Anne Freud, 1919'da gruba katıldı. Üyeler, Freud'a ve psikanalizin üç temel ilkesi olan bilinçdışı, bastırma ve bebek cinselliğine sarsılmaz bağlılık yemini ettiler. Üyeliklerini mühürleyip kesinleştirmek için de Freud hepsine birer yüzük verdi. Sonrasında da "Pardayanlar gibi krallığı ve efendilerinin politikasını korumak için tasarlanmış küçük ve birleşik bir organ yaratmak romantik fikirlerimin sonucuymdu" diye yazmıştır (Gay, 1988, s.229-230). Bir tarafta Ferenzci ve Rank ile sık sık patlak veren sert kavgalar, öte yanda Jones, Abraham ve grubun geri kalanının işbirliğine yatkın olmaması grubu sürdürmeyi imkansız hale getirdi. 1925 itibarıyla Komite faaliyetlerini sonlandırdı ve bekçilik işlevleri de Bad Hamburg'daki Sekizinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi'nde tesis edilen uluslararası eğitim komisyonuna devredildi (Grosskurth, 1992, s.341-355).

Karl Abraham (1877-1925)¹

Karl Abraham, 3 Mayıs 1887'de Almanya'nın Bremen kentinde küçük ve tecrit edilmiş bir Ortodoks Yahudi topluluğunda doğdu. Dış hekimliği okumaya karar verdiğinde 18 yaş civarındaydı. Bir dönem sonra, tıbbı geçti ve 1896'da da 1901 senesinde 24 yaşındayken mezun olacağı Freiburg Üniversitesi'ne girdi. Freiburg Üniversitesi'nde o zamanlar genç bir dokübilim ve embriyoloji hocası olan Dr. Keibel'den etkilendi ve embriyolojiyle hayatı boyunca ilgilendi. Sonrasında bu ilgisini Freud'un libido ve bebeklik dönemi psikoseksüel gelişimi teorisıyla birleştirdi. **Libido**, cinsel dürtünün ruhsal temsilidir.

Dalldorf'taki Berlin Belediyesi Akıl Hastanesi'nde beyin patolojisi dalında asistan olarak çalıştığı kısa bir dönemin ardından, 1904'te Zürih Üniversitesi Zihin Hastalıkları'nın Burgholzli yerleşkesinde kendisine teklif edilen pozisyonu kabul etti. Emile Kraepelin'in şizofreniyle ilgili çalışmalarının kapsamını genişleten Eugene Bleuler bu kurumun psikiyatri kürsüsünün başındaki isimdi. O zamanlar Carl G. Jung, Bleuler'in ilk asistanı ve baş yardımcı hekimdi. Bu olay, Abraham'ın hayatındaki dönüm noktalarındandır. Bleuler, Freud'un çalışmalarına ilgi gösteren ve böylelikle akademik psikiyatrinin hâkim eğilimlerine karşı çıkan ilk kişiydi.

Tanıştıkları zaman Freud 50, Abraham ise 30 yaşındaydı. Kısa süre içinde sıcak ve güven dolu bir ilişki kurdular; öyle ki Aralık 1907'de Abraham, Freud'un da yüreklendirmesiyle Berlin'e yerleşti ve özel bir psikiyatri kliniği açtı. Abraham, Ağustos 1908'de Berlin Psikanaliz Derneği'ni, 1920'deyse Berlin Psikanaliz Enstitüsü'nü kurdu. Enstitü'nün 1921 yılındaki ilk mezunu Franz Alexander'dı; daha sonra Chicago Psikanaliz Enstitüsü'nün yöneticisi oldu. Budapeşte'de 1918'de düzenlenen Kongre'de Hermann Nunberg bütün psikanalist adaylarının kişisel olarak analizden geçmesi gerektiğini öne sürmüştü (Nunberg, 1965, s.157). Şurası önemli: Abraham'ın bizzat herhangi bir kişisel ya da eğitim odaklı analize girdiğine dair hiçbir kanıt yoktur. Abraham Alix Strachey, Edward ve James Glover, Helene Deutsch, Karen Horney ve Melanie Klein gibi itibarlı hastalardan sonra aranan

1 Abraham'ın biyografik bilgileri ve teorik katkılarına bu bölümde yer verilmiştir çünkü kendisi Freud ile birlikte dürtü teorisinin gelişimsel çerçevesi açısından kritik önemde olan psikoseksüel modeli oluşturmuştur. 1905'te Freud'un ortaya çıkardığı temeli kullanarak libidinal safhaların organizasyonunu daha fazla araştırmış ve Freud'un modelinin geçerli hale gelmesine önemli katkılar sunmuştur.

bir eğitim analisti olmuştur. Klein de Abraham'ın yıkıcı dürtünün önemi, bu dürtünün köklerini ve zihinsel gelişimle ilişkisini aramakla ilgili fikirlerini etkilediğini kabul etmiş, fakat libidonun çeşitli yönlerini içeren gelişim teorisini reddetmiştir.

Psikanaliz camiasının bütün üyeleri, psikanaliz faaliyetlerine katılma konusunda son derece şevклиydi fakat Abraham bu camiaya canlılık ve zindelik getirmiştir. Abraham'ın psikanalizin yaygınlaşmasına sunduğu katkı ve enerji efsane halini almıştır. Çok fazla sayıda uygulamaya katılması haricinde, onlarca metin yazmış, pek çok toplantıda boy göstermiş ve camiaya yeni insanlar katmıştır. Psikanaliz açısından bilhassa önem arz eden çalışmaları şu an bipolar duygulanım bozukluğu olarak bilinen manik depresyonla ilgili Zürih'te kaldığı dönemde yazdığı metinlerdir; sonrasında libidonun gelişimi üzerine de yazmıştır. Ayrıca, Abraham ortodoks psikanalizden sapma ihtimaline karşı Zürih ve Viyana'daki fırtınalı siyasi hareketlere de dikkat kesilmişti. Bu çalkantılı ve belirleyici yıllarda Abraham'ın Freud'a verdiği bilgece destek hayati önemdeydi ve fırtınalar durulduktan sonra da tam manasıyla takdire layık görüldü.

1925 yazında, bariz şekilde bronşit semptomlarından muzdarip olan Abraham, hasta yatağından Freud'a mektup yazıyordu. Esasında, görünüşe göre o zamanlar henüz teşhis edilmemiş bir akciğer kanserine yakalanmıştı ve 6 ay içinde ölecekti. Gün geçtikçe kuvvetten düştü ve Noel Günü, 48 yaşındayken hayata gözlerini yumdu. Abraham'ın farkı, 1907'nin Aralık ayında Çarşamba Psikoloji Cemiyeti'ndeki ilk toplantıdan ölene dek Freud'un en sadık takipçilerinden biri olmasıdır.

Freud, Abraham'ın ölümü karşısında çaresiz kaldı; bu kayıp bütün bir psikanaliz camiası için şok ediciydi. Freud, Abraham'ın ölüm ilanına Horace'ın doğru ve dürüst insan için sarf ettiği şu deyişi ekledi: *integer vitae scelerisque puru* Alın açık yaşanmış, kötülüğe değmemiş bir hayat (Abraham, 1974; Gay, 1988, s.178-483).

Makari şöyle der: "... Karl Abraham ortaya yeni, farklı, birleşik bir psikoseksüel teori koydu. Abraham, libidoyu, çocukluk deneyimlerini, karakter yapısını, aşk ilişkilerini ve sosyal uyumu birbiriyle ilişkilendirdi; bunların tamamı insan hayatına dair daha zengin bir tanıma ulaşmamızı mümkün kılan unsurlardı. Rado'nun da belirttiği üzere: 'Abraham, bir hastanın esas hikayesini anlatabilmek için psikiyatrideki sıradan klinik terimlerle kaynaşmış, Freudyen bir dil icat etti' (2008, s.378).

Birinci Dünya Savaşı ve Ölüm İçgüdüsünün Ortaya Çıkışı

Freud, kısmen 1. Dünya Savaşı'nın (1914-1918) mezalimi ve ardından bıraktığı sefalete karşılık olarak ölüm arzusu Tanatos'un altını çizmeye başlamıştı. Gönülsüzce de olsa bu terimi 1910'da ölüm arzusu ve rüyalandaki ölüm sembolizmini (Roazen, 1974, s.211-222) inceledikten sonra ilk defa kullanan kişinin Wilhelm Stekel olduğunu kabulendi (1920'de kendisi buna ölüm içgüdüğü diyecekti). Fakat Freud konuyla ilgili ilk formülasyonlarında saldırganlığı bağımsız bir dürtü değil de benliğin veçhelerinden biri (kişinin hayatını korumasını sağlayan bir boyut) olarak algılıyordu. 1920'de ortaya koyduğu ikili içgüdü teorisine kadar saldırganlığı, bilhassa ölüm içgüdüsünü libidoya (yaşam enerjisi) eşit bir konum olarak görmeye pek de hevesli değildi (Freud, 1905b, 1920b). Bu anti-tezin karmaşık taraflarının elbette farkındaydı ve hatta karışık ve istikrarsız gelişim izlekleri sunduğu için böylesi bir ikili karşıtlığın teorik yararını da sorguluyordu (Fenichel, 1945, s.58-61). Esasında Freud yaşam içgüdüğü dediğimiz Eros'un bizi hayatta tutan birincil güç olduğunu, enerjisinin veya libidosunun doğrudan hayatın çoğaltılmasına veya yeniden üretilmesine yöneldiğini ortaya koymuştu. "Bu çerçevede, saldırganlık libidinal dürtülerin engellenmesine veya doğal akışın bozulmasına tepki olarak görülüyordu ve hayatın doğal veya kaçınılmaz bir parçası da değildi" (Kaplan ve Sadock, 2003a, s.151). 1915'te İçgüdüler ve *Yazgıları* adlı çalışmasıyla birlikte, saldırganlığın içgüdüsel hayatımızda daha önemli bir rol oynadığını iddia etmeye başladı (Nunberg, 1965, s.157-161).

Haz İlkesinin Ötesinde (1920b) adlı çalışmasında, Freud ölüm içgüdüğü hipoteziyle ilgili nihai görüşlerini öne sürmüştür; ölüm içgüdüğü yıkıcı bir güçtür ve ortaya çıktığında gerçek anlamda bağımsız bir saldırganlık dürtüsü de vücut bulur. **Eros ile Tanatos'u**, ölüm ve **yaşam içgüdülerinin** mevcudiyetini de bu çalışmasında net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu formülasyon, ikili içgüdü teorisi olarak ün kazanmıştır. Her iki içgüdü de bastırılır ve insanları kendilerinden kurtarmak için gerekli sosyal kontrol mekanizmaları formuna bürünür.

Birinci Dünya Savaşı Freud'un üzerinde derin bir iz bırakmıştı, zira üç oğlunun orduya hizmet ettiğine ve "insanın canavarlığının her gün ortaya serilen korkunç yüzüne" maruz kaldıklarını görmüştü (Gay, 1988, s.197). Buna ek olarak, 1911'de Viyana Psikanaliz Derneği'nde Sabina Spielrein'in yaptığı "Varlığın Sebebi olarak Yıkım" adlı sunu-

munu da dinleyip epeyce etkilenmişti. Sonrasında yaşadıkları da ölüm içgüdüsünün varlığına dair inancına pekala katkı sağlamış olabilir. Freud, 1920’de çok sevdiği büyük kızı Sophie’nin gribal enfeksiyon sonucu ölümünden derinden etkilenmişti. 1923’te Freud’a damak kanseri teşhisi konuldu. Dahası, 1923’te Sophie’nin küçük oğlu, çok sevdiği torunu Heinele’yi veremden ötürü kaybetti ki bu kayıp onu ağır bir depresyona soktu. Birinci Dünya Savaşı’nın dehşeti ve Freud’un kişisel olarak hayatın kırılğanlığına dair yaşadığı bu üç tecrübeyle birlikte Spielrein’in sunumu kendisinin Tanatos ve yıkıcı saldırganlığın varlığına dair inancını pekiştirdi ve muhtemelen bu içgüdüye bilhassa vurgu yapmasına yol açtı (Gay, 1988, s.396-408; Mitchell & Black, 1995, s.18-19).

Anna Freud’un (1895-1982) Psikanalizi

Anna Freud’la ilgili bölümde de ele aldığımız gibi, Freud en küçük kızı Anna’nın analizini 1918-1922 yılları arasında bizzat yürüttü; bu iş başladığında Freud 62, Anna ise 23 yaşındaydı. Kurt Adam analiziyle birlikte bu analiz döneminin en uzun süreli analizleri arasındaydı. Anna, haftada 6 kere Freud’un yanına bu amaçla gidiyordu. Freud da Anna da, Anna’nın yüceltme kapasitesini derinleştirmesi hasebiyle analizi başarılı buluyordu. Bilhassa, Anna’nın “erkeklik karmaşası” eşcinselliğe doğru gidiş değil, cinsellikten kaçış olarak görülüyordu. Erkeklik karmaşası, kızların babalarına hissettikleri ensest aşka sırtlarını çevirip cinsel anlamdaki kadınlık rollerinden kolayca vazgeçmeleri anlamına geliyordu. İffet abidesi Anna cinselliğini ve mastürbasyona olan ödipal ilgisini iletişim kurma, anlaşılma ve cinsel hazdan ziyade takdir edilmenin ve övülmenin sosyal hazzına kavuşma arzusuna dönüştürmüştü. Babası uygun damat adaylarını geri çevirirken, Anna da Dorothy Burlingham ve Eva Rosenfeld gibi güvenleri ve bir ömür süren fedakarlıklarından büyük keyif aldığı kadın figürlerle dostluğunu geliştiriyordu (Peters, 1985, s.47). Freud, on yıldır psikanaliz yapan Lou Andreas-Salome’u Anna’ya yol göstermesi için çağırdığında takvimler 1921’i gösteriyordu. Freud’la 1924-1925 yıllarında ikinci bir analiz sürecine girdi Anna, fakat bu süreç Freud’un kanseri vücuduna gitgide yayıldığı için akamete uğradı. Freud artık bu işlere daha az vakit ayırdığı için Berlin’de yaşayan Max Eitingon, Anna’nın ikinci rehberi olmuştu ve Anna da kariyeri için vereceği kararlarda Max’a danışıyordu (Young-Bruehl, 1988, s.103-139).

Kanser

1922’de Freud’un damağında tümör olduğu tespit edildi. 1923’te yapılan ilk operasyon kanser şüphesini doğruladı; bu durum onu acı içinde ve rahatsız bir protezle baş başa bıraktı. O sert purolarını içmekten de vazgeçmedi ve bu durum ağızdaki kanseri çok daha hızlı ilerleterek 17 sene sonra ölmesine yol açtı (Gay, 1988, s. 417-446). Akıl almaz bir şekilde, ağızdaki şişliğin tedavisini aylarca geciktirmişti. Freud’un cerrahı Dr. Hajek ve dahiliye uzmanı aynı zamanda doktoru olan Felix Deutsch ilk operasyonun çok da önemli olmadığını söyleyip gerçek teşhisi Freud’dan saklamak konusunda birleşmişlerdi. Deutsch, kötü huylu ur teşhisinin ve ikinci cerrahi operasyonun köklü mahiyetinin Freud’u Stoacı bir intihara sürükleyebileceğinden endişe ediyordu. Bundan dolayı da kanser teşhisini hem Freud’dan hem de Anna’dan saklama konusunda hemfikir olan Komite üyelerine danıştı. Sonrasında Freud ile Anna birlikte daha önceden şevkle planladıkları Roma tatiline çıktılar. Tatilden döndüklerinde Freud’a hem kanser olduğunu hem de bunu ondan gizlediklerini açıkladılar ve Freud da bunun üzerine deliye dönüp Deutsch’u kendi doktorluğundan azletti fakat Anna’nın doktoru olarak yanında tutmayı sürdürdü (Young-Bruhl, 1988, s.119). Jones, 15 yıl sonra Komite’nin kendisini kandırıldığını söylediği zaman Freud çok öfkeleni ve “Ne hakla böyle bir karar verdiniz?” dedi (Schur, 1972, s.361).

Goethe Ödülü ve Son Yılları

Nobel Ödülü’nü alamadığı için öfkelenen Freud, 1930’da gıptayla bakılan Goethe Edebiyat Ödülü’nü Frankfurt’ta aldığında biraz olsun teselli bulmuştu. Törene katılamayacak kadar hasta olduğu için ödülün yerine Anna Freud 30 Ağustos’ta kabul etti (Gay, 1988, s. 571-572). Adolf Hitler yönetimindeki Almanya, 13 Mart 1938 yılındaki ilhakla birlikte Avusturya ile birlik ilan etti ve hemen akabinde Avusturyalı Yahudilere dolaylı ve doğrudan saldırılar başladı. Bir sene sonra, Mart 1939’da, Çekoslovakya’nın tamamı Alman kontrolüne girmişti. O yılın Eylül ayında, Almanya Polonya’ya savaş açtı. Viyana’da yaşayan ünlü cerrah Hans Pichler, Freud’un ailesini koruyabilmek muazzam nüfuzunu kullandı. Fakat 22 Mart 1939’da Naziler Anna Freud’u Viyana Psikanaliz Derneği’nin mahiyetini sorgulamak üzere alıp götürdüler. Derneğin siyasi bir hüviyeti olmadığını, yalnızca bilimsel bir kuruluş olduğunu anlattıktan sonra Anna Freud o gece salındı. Bu olay,

Freud'un Viyana'yı terk etmeye karşı gösterdiği direnci tamamen kırdı. 4 Haziran'da, Prenses Marie Bonaparte'nin de büyük yardımlarıyla en nihayetinde Avusturya'yı terk etmesini sağlayacak pasaportu edinmişti. Freud, 6 Haziran'da Londra'ya vardı, yanına ailesi ve eşyalarını da almıştı. Son yılında birkaç hasta daha gördü ve *Musa ve Tek Tanrıculuk* kitabının taslağı üzerinde çalıştı. Ama çektiği acı, yorgunluk ve kangren dayanılmaz hale gelince, doktoruna yaptıkları "sözleşmeye" uyması yönünde talimat verdi. İki gün boyunca üç kere yediği morfin enjeksiyonunun ardından, 23 Eylül 1939 yılında Hampstead'daki 20 Maresfield Garden adresinde Doktor Max Schur'un gözetiminde hayata gözlerini yumdu (Gay, 1988, s.651; Schur, 1972, ss.504-529).

Kavramsal Çerçeve

Albert Einstein (1879-1955), Charles Darwin (1809-1882) ve Sigmund Freud'un (1856-1939) geçtiğimiz 150 yılın en yaratıcı, etkileyici ve güçlü entelektüellerinden oldukları su götürmez bir gerçektir. Hepsi de düşünce alanında bir devrimi tetiklemiş, kendi alanlarında kalıcı paradigma değişiklikleri yaratmış, alanlarının açıklayıcı gücünde muazzam sıçramalar sağlamışlardır (Kuhn, 1962; Mayr, 1991, s. 1-3). Her biri doğa yasalarını keşfetmeye çalışmışlardır. Einstein (Albert Einstein Archives, <http://www.albert-einstein.org/head2.html>) kozmostan atom altı parçacıklara değin fiziksel dünyanın yasalarıyla, Darwin evrim biyolojisinin yasalarıyla, Freud ise bilinçdışı zihnin yasalarıyla uğraşmışlardır.

Freud'un paradigmasının temelleri karmaşıktı, zira Freud'un teorisi evrimle ilgili fikirlerden oluşan bir harmana dayanıyordu ve bu harmanın üç bileşeni vardı. Bu bileşenlerin ilki, Jean Lamarck'ın (1744-1829) belli çevresel koşullara tepki olarak edinilmiş özelliklerin kalıtım yoluyla aktarılması ilkesiydi. Lamarck, üstün bir varlığın organizmada gerçekleşen karmaşık değişimlere kılavuzluk ettiğini ve onları en mükemmel duruma ulaştırdığını öne sürüyordu (Mayr, 1982. s.353). Meslele, zürafaların boyunları uzayıp durmuştu çünkü yapraklara ulaşmaları yüzyıllar içinde daha da zorlaşmıştı ve onlar da bu duruma uyum sağlamıştı. İkincisi, Freud'un paradigmasına da dayanaklık eden Ernst Haeckel (1834-1919) hipoteziydi. Bu embriyolojik hipoteze göre ontogenez, filogenezi tekrar ediyordu yani bireyin gelişiminde türün tarihindeki aşamalar tekrar yaşanıyordu. Freud'un teorisinin üçüncü ve en son kaynağı da Charles Darwin'in (1809-1882) doğal seçim ve güçlü

olanın hayatta kalması ilkesiydi. Freud, başlarda inançlı bir Darwinist iken hayatının sonraki dönemlerinde Lamarck'ın kulak arkası edilmiş fikirlerine daha fazla yaslanmaya başladı (Mayr, 1991, s.134) Bu durum, *Totem ve Tabu* (1912b-1913), *Grup Psikolojisi ve Benliğin Analizi* (1921), *Bir Yanılsamanın Geleceği* (1927a), *Uygarlığın Hoşnutsuzlukları* (1930) ve *Musa ve Tektanrıcılık* (1939) kitaplarında aşıkardır.

Freud'a göre, cinsel ve saldırgan dürtüler davranışlarımızın temel itici saikleriydi. İnsanlar, dışarı boşaltılması gereken evcilleşmemiş içgüdülerle doğarlar. Her çocuk, sabit ve değişmez oranda libidinal enerjiyle ve saldırganlıkla malul **birincil narsisizm** durumunda doğar. Bu enerji, ilk başlarda erojen, oral, anal ve genital bölgelere yönelir. Bakımverenler çocuklarına fiziksel ve duygusal anlamda doyum verip tatmin sağladıkça, bebekler libidinal enerjilerini bakımverenlere aktarır ve ardından bu nesnelere enerji yatırımı yapılmış olur. Bakımverenlerin bebeklerine yaptığı yatırım da içgüdüsel dürtülerin tatmininden doğar. Nesne gerekli tatmini sağlamazsa ki nesne kaybında veya nesnenin yaşattığı hayal kırıklığında durum budur, dürtünün doğurduğu enerji nesneden geri almır ve yeniden benliğe yatırılır. Bu da **ikincil narsisizm** dediğimiz durumu ortaya çıkarır, pek tabii bu duruma çeşitli semptomlar da eşlik edebilir. Toplumun rolü bu dürtüleri ehliileştirmek ve yapıcı amaçlar için kullanılabilir enerjiye dönüştürmektir.

Gelişimsel bir perspektiften bakınca, Freud'un çocukları "enerji işleyen" organizmalar addettiğini söyleyebiliriz; ona göre çocukların dışarı çıkması gereken arzuları haz ilkesine tabiidir. Bu organizmanın birincil amacı, dürtülerin yarattığı sürekli baskıdan kaynaklanan gerginliği yatıştırmaktır. Libidinal dürtüler sınırları belli bir biçimde ifadeye kavuşurlar ve öngörülebilir sekanslar içinde kendilerini ortaya koyarlar; bu sekanslar bildik oral, anal ve fallik/ödüpal evrelerdir. Her çocuğun bu evrelerde karşılaştığı meseleler, türün tarihi tarafından belirlenmiştir. Her evrenin psikik içeriğine karar veren de ontogenetik unsurlardır.

Dürtülerin, benliğe yaptığı baskıların bir başka neticesi de çatışmanın, gelişim sürecine için olmasıdır. Çocuğu, dürtüsel enerjilerini dışarı akıtmaya sürükleyen kuvvetler, çocuğun karşılaştığı gerçekliğin anti-tezidir. Toplumun talepleri, içgüdülerin taleplerine terstir. Nihayetinde, çocuğun gelişimine devam edebilmek için öğrenmesi gereken dışarı boşaltma hazzını ertelemek ve tatmin olmak için daha dolaylı ve

gerçekçi yollar bulmaktır. Hazzı geciktirme ve erteleme öfkeyle hayal kırıklığına sebep olacağından, çatışma baş gösterecektir. Dolayısıyla, her bir gelişim evresi çocuğun önüne çözmesi gereken çatışmalar koyar; bunları halletmeden gelişimi sürdürmek mümkün değildir.

Benlik, dürtülerin saldırısına karşı kendini korumak amacıyla savunmalarını etkin hale getirir. Savunmalar, yalnızca yoğun dürtülere karşı kalkan görevi görmez aynı zamanda dürtü enerjilerinin boşaltımını da düzenler. Benlik dediğimiz yapıyı oluşturan bir diğer bileşen de çatışmayı çözmek suretiyle nötralize edilmiş dürtü enerjisidir. Bu enerji, çocuğun ebeveyn/ebeveyn figürleriyle kurduğu özdeşimlere dönüşür ve en nihayetinde benliğin yürütme işlevlerini oluştururlar.

Sonuç olarak, üst-benlik veya vicdan dediğimiz şey çocuğun dört yaşından altı yaşına kadar duyduğu ödipal arzuların ve bunun neticesindeki çatışmalarının çözümlenmesinden doğar. Üst-benlik, ebeveynlerden bilhassa da babadan gelen yasakların içselleştirilmesiyle oluşur. Ebeveyn ilişkilerinin çeşitli yönlerini içselleştirmeyle başlayan süreçte, ödipal arzuların bir gün tatmin edileceği umuduyla varlığını sürdüren benlik parçası üst-benliğe dönüşür ve dönüşürken de güçlenir.

Freud, çocuğun bu gelişim evresinde karşılaştığı konuların en isabetli ifadesinin Ödipus efsanesinde yer aldığını düşünüyordu. Bu evrenin ne zaman başlayacağına da ontogenetik faktörler karar veriyordu. Freud bu efsanede, yalnızca sorunlu insanların ortaya koyduğu nevrotik olguları değil aynı zamanda çocukların karşılaştığı ruhsal çatışmaları olağan şekilde ifade etmeyi sağlayacak temel bir çerçeve buldu. Bütün gelişim süreçlerinin ve psikopatolojilerin merkezinde olan çatışma kişinin ilkel ve dürtüsel ihtiyaçlarıyla toplumun talepleri arasındaki mücadelenin yansımasıdır. Bu evrede ortaya çıkan bütün meseleler, içgüdülerimiz ve dürtülerimizin değişik yüzlerinin göstergesidir. Faaliyete geçme ve geri durma, erkeklik ve kadınlık, fallik işgalcilik veya hadım edilmiş alıcılık bu dönemdeki baskınlığın sonucudur. Anatomi, bu evredeki gelişimin aslı unsurudur.

Freud'un Metapsikolojik Çerçevesi

1900 yılında *Rüyaların Yorumu*'nun yayımlanmasıyla birlikte, Freud Avrupa bilim çevrelerindeki entelektüel eğilimlerin iki muazzam sentezinin ilkinin, "zihin modeli" adı verilen sentezi (Makari, 2008, s.83) kurdu. Bu sentezin kapsamında, metapsikolojik yaklaşımın-

da ifade ettiği üzere insan psişesinin (ruhsal yapısının) faaliyetlerine dair açıklamalar vardı. İkincisi ise **psikoseksüel** sentezdi ve *Cinsellik Üzerine* adlı çalışmasında bu konuda söyleyebileceği her şeyi söyledi (1905a). Bu teorisi ilk senteziyle de buluştu ve ruh sağlığı, ruh hastalıkları ve cinselliği içine alan açıklayıcı bir çerçeve ortaya çıktı.

Freud, 1885 ve 1905 yılları arasında dönemin üç hâkim entelektüel akımını renkli bir gözlemlerle harmanlayarak kendi psikanalitik psikoloji anlayışını inşa etti (1875-1900). Bu üç akım, Fransız psikiyatristlerin *ruhsal hastalıkların kökenlerine* dair düşünceleri, Alman bilim adamlarının *biyolojik ve fiziksel olgulara* dair teorileri ve *cinsellikle* ilgili mevcut teorilerdi. Bu alanların her biri, ruhsal hastalıklara sebep olan ve şaşırtıcı bir fazlalığa sahip güçleri sınıflandırmaya çalışıyordu. Fransız psikiyatristler, nesilden nesle aktarılan kalıtım bozukluğunun ruhsal hastalıkların ve bilhassa histerinin sebebi olduğunu öne sürüyordu. Histeriye zemin hazırlayan şeyin beyin lezyonları değil travmalar olduğuna ve hipnoz aracılığıyla bu semptomların oluşumundan sorumlu mekanizmalara ulaşabileceklerine inanıyorlardı. Josef Breuer'in yardımıyla, *Histeri Üzerine* adlı kitabında Freud bu fikirlerde değişiklikler yaptı ve elde ettiği fikirleri "savunma nevrozu, ruhsal çatışma, psişik analiz ve aktarım kavramlarıyla" birleştirdi (Makari, 2008, s.48).

Alman biyofiziği-psikofiziği, insan fizyolojisinin hidrolik ve mekanik yasalarına uyan enerji dönüşümleri olarak anlaşılabilirliğini öne süren bilimsel bir hareketti. Freud, bu kavramları kendi çalışmalarına *Project* (1895a) adlı metninde uygulamaya çabalamıştı. Fakat çabaları başarısız olunca, psikolojik nedenselliği ve ruhsal çatışmaları ortaya çıkarmak üzere psikolojik açıklamalara sarıldı. *Rüyaların Yorumu* adlı kitabında, bilinçdışının yasalarını açıklamak üzere ekonomik, topografik ve dinamik metapsikolojik hipotezler kurduğu devrimci bir zihin modeli geliştirdi (Makari, 2008, s.53-84).

Cinsellik veya o zamanki ismiyle seksoloji çalışmalarına kendini adanmış bu disiplinin içinde bir sürü bölünme vardı. Araştırmacılar, cinselliğin ergenlik çağına kadar ortaya çıkmadığına ikna olmuş durumdaydı ve haliyle yalnızca yetişkin sapkınlar üzerine çalışıyorlardı. Bir kadın ve erkek arasında gerçekleşen cinsel ilişkinin yetişkin cinselliğinin normu olduğunu düşünüyorlardı. Bir kısmı da cinsel sapkınlıkların kalıtım yoluyla gelen bir bozulma veya doğal bir sapma olduğuna inanıyordu. Önemli bir bulgunun bize gösterdiğine göre bu sapkınlık